

SZAMMOS

Kulturális, társadalmi, közéleti folyóirat * 2020. augusztus * II. évfolyam 8. szám

Utazók vagy irányt mutatók

Világszerte látványos harc folyik azon erők között, amelyeknek egyik oldala el akarja törölni, a másik pedig meg akarja őrizni és meg akarja ismertetni a ma élőkkel a múltat. Szobrokat döntögetnek, dokumentumokat semmisítenek meg, megpróbálnak háttérbe szorítani olyan gondolkodókat, akik a múlt ismeretében igyekeznek előrettekinteni, úgy irányítva a jelen és a közeljövő történelmének alakulását, hogy az mentesüljön a múlt hibáitól, de megőrizze annak értékeit. A történelmi múlt tisztelete és a hazaszeretet rendkívül fontos a jövőépítés szempontjából. Hasonló fontossággal bír, hogy a nemzet, a társadalom minden tagja komoly identitással rendelkezzen, ez pedig elképzelhetetlen a közös múlt, a gyökerek, a korábban létrehozott értékek ismerete nélkül.

Olyan korszakban élünk, amikor megmaradásunk záloga a közös múlt megismerése, nem igazán léteznek azonban olyan hatékony nevelési módszerek, melyek lehetővé teszik, hogy a tizen- és huszonevesek betekinthessejenek olyan hiteles történelmi forrásokba, melyek segítségével ráláthassanak azokra a történelmi eseményekre, amelyek meghatározzák népük, nemzetük, térségük, vagy akár az egész világ sorsának alakulását. Viszont jól szervezeten és hatékonyan működnek olyan kezdeményezések, melyek a múlt eltörlését tűzték ki célul.

A tudomány és a technika fejlődésének következményeként megjelent eszközök, és azok kö-

vethetetlenül gyors fejlődése sokszor ellenőrizhetetlen befolyást gyakorol nem csak a fiatalokra, hanem az idősebbekre is. A szülőkről gyerekekre öröklődő identitás, viselkedési forma, gondolkodásmód, ismeretanyag nem természetes módon alakul, hanem nagymértékben az internet adta lehetőségek felhasználásától. A konzervatív szülők és nagyszülők gondolkodásmódja is megváltozott, az elektronikai eszközök által terjesztett információk hatása alá került. A közösségekben nem azok tűnnek ki, akik gazdag tárgyi ismeretekkel rendelkeznek, hanem azok, akik jártasak a bulvárbán.

A jóslatok szerint a világvárvány minden területen változásokat hoz magával. Egy olyan típusú értékvtálás következik be, ami nem a hagyományokra épül, hanem eddig ismeretlen, itt-ott már felbukkanó alapokra. Ezért próbálják megsemmisíteni mindazt, ami a múltra emlékeztet, ami megőrizhető, amire a továbbiakban is építkezni lehet. Folytak a párbeszédok azok között, akik hisznek abban, hogy meg lehet állítani ezt a folyamatot, és azok között, akik a hagyományörzés alatt a fejlődés meggátolását értik.

Lehet-e fejlődés, előrelépés múltismeret nélkül?

A fejlődés alatt olyan folyamatot értünk, amely minőségi változásokkal jár, és aminek eddig megvoltak a maga folyamatai. Ennek a múltban kialakult szokások, hagyományok és rituálék, a közösségek eszméinek, erkölcsének, vallásának és tör-

ténelmének formái adtak keretet. A múlt ismerete és elfogadása erősíti a közösségeket ott, ahol van igény a közösségi életre. A hagyományos közösségek megalkották a maguk rendjét és erkölcsét. Ezt akarják ma sokan feldülni, még mielőtt megalkotnák az új rendet és erkölcsöt.

A magyar nép több mint ezeréves múltat őriz, identitásában, kultúrában, szellemi erőforrásban, hitben... Vannak jelei annak, hogy ezeknek a több mint ezer éven át halmozódó értékeknek a szűkessége megkérdőjeleződik. Megkérdőjeleződik az is, hogy a lovakkal a csodaszarvas után rohanó ősök által megszerzett korona, mely köré tömörülve századokon át létrehozott értékeink a jövő számára értéktelenné válnak, ha — mint mindig a történelmünk folyamán — nem lesznek, akik megvédik azokat. Minden korszakváltáskor voltak a múltnak védelmezői és megtagadói, ez nem akadályozta meg, hogy előre menjen a világ. Most sem az a cél, hogy bármilyen erő megtegye azt. Azt azonban tudni kell, hogy a világ akkor is előre fog haladni, ha mi nem tartunk vele. Előre fog haladni azokkal, akik beleszólnak az irány meghatározásába. Tudni kell azt, hogy ha lemondunk a múltunkról és megtagadjuk az értékeinket, akkor is részesei lehetünk az új korszaknak, de identitás nélkül, erős közösség nélkül csak utasok lehetünk, nem irányt mutatók.

Elek György

Kulturális lapok szerepe a XXI. században

Ezzel a címmel tervezett Szamos-napot szervezni a Szamos folyóirat kiadója, a Szatmár Megyei Hagyományörző Forrásközpont, a Szatmár Megyei Tanács támogatásával. Erre az alkalomra meghívást kaptak hazai és magyarországi kulturális folyóiratok főszerkesztői. A meghívott szerkesztők közül néhányat felkértünk, hogy az általa szerkesztett lap bemutatásával, írja meg véleményét a témával kapcsolatban. Az alábbiakban Szűcs László, a Nagyváradon megjelenő Várad folyóirat főszerkesztője írását közöljük.

Kilépni virtuális és valóságos terekbe

Miközben igyekszem a Szamos kérdésének a megválaszolására szorítkozni, arra jövök rá, hiába keresem, nincs is egyetlen, minden igényt kielégítő, univerzális válasz. Ennek oka, hogy a lapok között is alapvető különbségek vannak, már a megnevezéseik alapján is: szépirodalmi, kulturális, művészeti, kritikai, kulturális-művészeti, irodalmi-kritikai stb. Nyilván eltérő lehet a közösségi, olvasói beágyazódottságuk, ismertségük is, s nem tagadjuk, különbséget tesznek az eltérő anyagi lehetőségek. Emlékszem, mennyire meglepett az ezredforduló táján friss Várad-alapítóként, mikor láttam, hogy egyik folyóirat-társunk munkatársai szolgálati kocsival és sofőrrel érkeztek a hegyi üdülőhelyen tartott szakmai találkozóra.

Visszatérve az említett folyóirat-megnevezésekre, ez fontos tartalmi, tematikai különbségeket is jelent, hiszen érdemi az eltérés egy zömmel csak szépirodalmat publikáló folyóirat és egy olyan között, ahol a tematikai változatosság mellett a használt műfajok tekintetében is szélesebb a spektrum. Persze, nem állítom, hogy egyik vagy másik lenne az üdvös megoldás. Az egyik egyszerűen ilyen, lehet, hogy évtizedek óta ilyen, a másik meg olyan, lehet, csak néhány hónapja. Inkább csupán néhány okát sorakoztatom fel annak, hogy a Várad miért jár közel húsz éve az utóbbi úton, kisebb kitérőkkel, kanyarokkal is próbálkozva. Az első ok: messze s távol az egyetlen közvetlen várad lapelőd, a Kelet-Nyugat is hasonló mintát követett. A második ok személyes, pontosabban személyekhez kötött: a Várad szerkesztőinek majd mindegyike a lapalapítás óta a napi- vagy heti sajtó világából érkezett, pontosabban el sem hagyta azt. A harmadik ok tapasztalati: a műfaji-tematikai diverzifikálás jelentősen növeli a lap olvasottságát.

A Várad folyóirat esetében kezdettől programszerűen működik a Művészet rovat. Ennek fontosságát jelzi, hogy a lap formátuma is a vizuális anyaghoz alkalmazkodva változott. Ami eltér a szokványostól, a képzőművészeti alkotások nem illusztrálják, kiegészítik a szöveganyagot, hanem azok mellett, önállóan, állandó terjedelmet kapva összpontosít a közölt képanyag egy-egy alkotó adott korszakára, kiállítására, esetleg egy művészcsoporthoz bemutatására. (Az irodalmi rovathoz hasonlóan gyakori a fiatal művészek, pályakezdő tehetségek szerepeltetése.)

A jelenlegi irodalom-művészet-kultúra-társadalom négyes osztályú meghatározáshoz képest az indulás éveiben

külön tudományos rovatot is vitt a lap, elsősorban természettudományi témájú közleményekkel (matematika, fizika stb.). Az utóbbi 2-3 évben épül ki egyre hangsúlyosabban a társadalom rovat, olyan megkerülhetetlen, aktuális, igaz, egy művelődési folyóirat számára nehezebben feldolgozható témákkal, mint a környezetvédelem, klímakutatás, állatvédelem, szakoktatás stb.

Bővül a korábban némiképpen gazdátlan kritika rovat is, illetve újabban állandó helye van a lapban az esszének.

Visszatérve az eredeti kérdésre, úgy hiszem, ma már nem elegendő a következő lapszám anyagainak megszerkesztése, tördelés, korrektúra, nyomtatás. A felszínen maradáshoz komoly erőfeszítést igényel a folyóirat mint termék, s mint brand folyamatos menedzselése, építése, tartalmának eljuttatása az olvasóhoz. Íme hát itt van a jelenkori szerep tömör meghatározása: írott és vizu-

ális tartalmak eljuttatása különböző csatornákon a kultúrafogyasztóhoz. És akkor itt már jön is be a képbe az internet, a közösségi portálok (Facebook-, Instagram-jelenlét), továbbá a közvetlen, személyes kapcsolat az olvasóval, könyvbemutatók, irodalmi estek, felolvasások, performanszok, szimpóziumok által. Ez a közvetlen kapcsolat hozta — eltérő közegekben — a Várad folyóirat két sikereszériáját a tízes években: előbb a százötven estnél tartó Törzsasztalt, majd az Élő Várad Mozgalom létrejöttét, egy új, fiatal írói közösség színre lépésével.

Az internetes változat, a Varad.ro fozokozatosan levált, önálló tartalmakat kínálva a nyomtatott változatról, illetve a koronavírus járvány idején, a kijárási korlátozások idején ismertük fel, hogy a nyomtatott lap anyagai külön-külön sokkal nagyobb olvasottságot érnek el, mintha a teljes lapszámot publikálnánk egyszerre. Mindezek a változások érintik a szerkesztőség munkatársait is, radikálisan átalakul a hagyományos folyó-

irat-szerkesztői szerep, hiszen azon túl, hogy ír és/vagy szerkeszt, mellette posztol, szervez, fényképez, videót készít, aktív, alkotó része annak a kulturális közegnek, amelyben a lap működik. Ebben a munkában fontossá vált a kapcsolatépítés minden lehetséges partner-intézménnyel: média, színházak, civil szervezetek, más művelődési intézmények stb.

Végző helyett egy megjegyzés: jelen pillanatban a romániai magyar kulturális folyóiratok élvezik a legtöbb alkotói és vélemény szabadságot a médián belül, tartalmi kérdésekben önálló döntéseket hozhatnak, a legképzettebb munkatársi gárdával rendelkeznek, s ma még anyagi helyzetük is biztosabb, igaz, folyamatosan fenyegetett. Ez felelősség és lehetőség is egyaránt. Érdemes hát kilépni azokba a virtuális és valóságos terekbe, ahol van olvasó, van érdeklődés, van visszajelzés.

Szűcs László,
a Várad folyóirat főszerkesztője

Fotó: Horváth László

Szűcs László

Szűcs László (Nagyvárad, 1965. május 4.) erdélyi magyar költő, újságíró, szerkesztő. A nagyváradai Al. Moghioros Líceumban érettségizett 1983-ban. Volt ipari festő, makettkészítő, földmérő, éjjeliőr, segédlevéltáros. Az 1980-as években a Kortárs Színpad 71 munkatársa, 1986-ban irodalmi titkára, 1986–88 között az Ady Endre Irodalmi Kör vezetőségi tagja. Főiskolai diplomát szerzett az esztergomi Vitéz János Főiskola újságíró tagozatán (1991). A Bihari Napló belső munkatársa és rovatvezetője, 1993-tól főszerkesztője, 1998-

tól főszerkesztő-helyettese; 1991-ben a Jelenlét szerkesztője, ugyanakkor a Sziget című ifjúsági lap felelős szerkesztője; 1994–96 között a Kelet-Nyugat folyóirat szerkesztője; 1995–99 között a Bihari Napló Kalendárium felelős szerkesztője. 1996-tól az Ady Endre Sajtókollégiumban a műfajismeret tárgy előadója. 1998-tól a kollégium tanulmányi vezetője, 2002-től 2012-ig igazgatója. 1997-től a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÜRE) igazgatótanácsi tagja és Bihar megye kerületi megbízottja, 2004-től alelnöke, 2013-tól igazgatótanácsi tagja, 2016 szeptemberétől ismét alelnöke, az Egyesület által kiadott Romániai Magyar Sajtó időszakos lap szerkesztője. 2019 októberétől a MÜRE elnöke. 2002 tavaszán egyik alapítója a Várad folyóiratnak, kezdetekről a lap főszerkesztője, 2006 februárjától a folyóirat kiadójának menedzser-igazgatója. 2002 ősztől az Erdélyi Riport hetilap felelős szerkesztője, 2005-től főszerkesztője 2016. december 31-ig, a 2015-től online formában működő lap megszüntetéséig. 2017 januárjától az Erdélyi Riport munkatársai által önkéntes munkával szerkesztett, a Holnap Kulturális Egyesület (HKE) által létrehozott Erport.ro portál főszerkesztője.

VÁRAD folyóirat

Alapítói azt az űrt kívánták betölteni, amely a Kelet-Nyugat 1996-os

megszűnésével Nagyvárad és általában a Partium magyar szellemi életében támadt. A kezdeményező csoporttól a kiadást később a Nagyvárad Ady Társaság vette át, 2006 februárjától a folyóirat gazdája a Bihar megyei önkormányzathoz tartozó „Várad” önálló gazdálkodású kulturális közintézmény lett. Főszerkesztője Indig Ottó László, majd halála után 2006-tól Szűcs László. Eredeti szépirodalmi anyagában nem csak Nagyvárad és a Partium alkotói számára nyújt közlési lehetőséget, hanem törekedik más erdélyi régiók költőinek, prózaíróinak is teret adni. 2007 óta Törzsasztal-esteket szervez, amelyeknek keretében a kortárs magyar irodalom jeles alkotóit ismertette meg a várad közönséggel.

Ady költészetének megközelítése az irodalomoktatásban

Szatmár megyében Ady Endre költészetét megismertetni intézményes keretek között (értem itt az iskolai nevelést), legyen az a kisebb vagy nagyobb osztályokban, kissé más és több, mint az előíró tantervet venni alapul.

Ennek oka, hogy földrajzilag Ady szülőhelye Szatmárhoz tartozik, és erre minden szatmári szülött rátartian büszke, mert ugye, ki ne hallott volna Ady Endréről, aki a magyar kultúrában ott-honos?! Szívesen emlegetjük, megmutatjuk a távolról érkezőknek az emlékházat, sőt, kihagyhatatlan zárandoklat a nálunk szervezett irodalmi konferenciák résztvevőinek, vagy az egész Erdélyből hozzánk sereglő tehetséges tollforgató diákok számára, akik a Mikes Kelemen magyar nyelv és irodalom tárgyverseny résztvevői voltak, majd nemsokára újra lesznek.

Ady Endre szellemisége velünk és bennünk él

Különösen gazdag történelmi-irodalmi kultuszkörbe illeszthetjük be Ady emlékét mifelénk, ha csak az irodalmi vonatkozásúakra gondolunk, megemlíthetjük Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Dsida Jenő, Szilágyi Domokos, Páskándi Géza, Gellért Sándor nevét. Ilyen irodalmi légkörben az irodalomórák hangulatát is áthatja valamilyen otthonosság-érzés, melyben jó megtapasztalni a tanítványokkal azt, hogy az irodalom nem csak egy elvont, tőlünk távoli, megfoghatatlan fogalom, hanem általa időben és térben karnyújtásnyira levő elődeink szólítanak meg, tárják fel mindazt a tudást, ami rólunk szól és tovább él. Mielőtt azonban Ady kultuszáról értekezni, először szeretném bevezetni az olvasókat az Ady-költészet tanításának problematikájába. Egyetértek Győri L. János irodalomtörténésszel, aki maga is azt vallja, hogy sok minden az iskolában dől el, mert sok gyerek ott találkozik először irodalommal. A kérdés, hogy Ady tanítható-e és hogyan, sok pedagógus kollégámban is megfogalmazódott, és ebben az írásban magam is ennek eredek nyomába, betekintve óralátogatásaim, tapasztalataim és nem utolsósorban egy kérdőív alapján a Szatmár megyében tanító középiskolai tanárok műhelyeibe. Az biztos, hogy Ady érdekli a diákokat, különösen a IX. és X. osztályos régi irodalmat tartalmazó tananyag után alig várják, hogy jöjjön már valami, ami közel van hozzájuk. Ady az a költő, aki páratlan módon ráértett azokra a kérdésekre, témákra, amelyek a 20. század elején a magyarság és a modern ember sorsfordító dilemmái voltak. A globalizáció idején éppen ilyen égető kétségek merülnek fel az európai/nemzeti értékek sorsát illetően valamennyiünkben. Ady kíváncsisága, lázadása, szókimondása tovább él „az ifjú szívekben”. A mindenkor olvasót az iskolából magával hozott Ady-kép határozza meg, azok a klisék, melyek alapján a különböző korokban az uralkodó nézetrendszer látta, láttatta Ady költészetét. Rövid áttekintést tesz ezen a téren három évtized taní-

tási tartalmát illetően. Az Ady költészetének megítélésére jellemző, hogy egymástól meglehetősen távoli nézeteket valló személyek és korok „tüzték zászlajukra”, minden kornak megvolt a maga Adyja. Máris kijelenthetem, hogy Ady költészetének tanítása napjainkban sem könnyű, és sosem volt az.

Lássuk, napjainkban hogyan van jelen Ady az iskolában, az elsajátítandó tananyagban! Röviden felvázolom az irodalomtanítás törvényes keretét, melyekhez igazodnunk kell a tanításban.

Természetesen az, hogy Ady költésze része a jelenleg érvényben levő magyar nyelv és irodalom tantervnek, valamint az érettségi követelményrendszernek, meghatározó. Ugyanis a tantervnek előíró jellege van. A tanterv tanítása igazodik a kerettantervhez, amely szabályozza az egyes évfolyamokon (iskolatípusokban, szakokon) a kötelező minimális és választható maximális órák számát. Az iskolatípusokként és szakirányokként differenciált kerettantervek három egységből állnak: törzsanyagból, differenciált tantervből és helyi, iskolai tantervből. Differenciálásra a tanterv értelmében az egyes szakirányok (reál, humán, esetenként teológia) alapján kerül sor. A differenciálás abban merül ki, hogy a fejlesztendő képességekhez plusztartalmakat jelennek meg (pl. A lírai én változatainak felismerése és értelmezése kompetenciánál az én felnevelésére számos példát találhatunk Adynál a versértelmezés gyakorlására). A tanterv meghatározza a képességeket és a tartalmakat évfolyamok szerint. Az elméleti oktatásban a tartalmak heti három órás tanítási időre vannak optimalizálva. A humán, pedagógia, teológia szakirányokon (a differenciált tanterv részeként) heti egy órával kiegészül az óraszám, ott lehetőség van a törzsanyag tartalmainak az elmélyítésére, illetve kibővítésére. Szakosztályokban heti két óra jelenik meg a kerettantervben. Ezek a heti óraszámok tartalmazzák a nyelvi, kommunikációs ismereteket is.

Ady Endre költészetének tanulmányozása XI. osztályos tantervben jelenik meg (3252/13.02.2006). A tantervben megjelenő tartalmak a tanulási folyamatban képességfejlesztő működő ismeretekként hasznosíthatók. A tartalmi ismeretek teljes készlete és sorrendje nem kötelező, hanem a tanuló adottságainak megfelelően a tankönyvíró, illetve a tanár választja ki a megítélés szerint szükséges ismereteket, esetleg ki is egészítheti őket. Az ismeretemek működő jellegéből adódóan a stilisztikai, retorikai, verstani, narratológiai, műfajelméleti fogalmak szövegszerveződésben betöltött szerepének a felfedezése kerül előtérbe. Nem tanítunk életműveket, pályarajzokat. Ezeknek az ismereteknek az értelmezés támpontjaként kell működniük, nem a felismerés, azonosítás, vagy a fogalmi szintű meghatározás érdekében történik. A tanterv nem

írja elő évfolyamonként a kötelező műveket, csak ajánlást tesz szerzőkre, művekre. A tankönyvíró és a tanárok választják ki a követelményeknek leginkább megfelelő műveket. A tanterv javasol ugyan egy teljességre törekvő olvasmányjegyzéket, ám az itt felsorolt művek helyett vagy mellett más szövegek is választhatók. A tanterv meghatározza viszont az értelmezendő szövegek számát (évfolyamonként minimum 16-18), valamint azokat a műveket, amelyeknek az olvasása valamilyen középiskolai évfolyamon kötelező jellegű. Ezeknek a műveknek a jegyzéke a memoriterral együtt a tanterv végén szerepel. A XI. osztályos tanterv szerint a részletezett tartalmak alapján a líraolvasásban a következő ismeret- és készségterekkel találkozunk: lírai én; vershelyzet, beszédhelyzet; személyesség, személytelenség; önmegszólítás; egyszólamúság, többszólamúság; közvetlenség, közvetettség; belső táj, külső táj; allegorikusság, szimbolikusság, tárgyiaság, modern emberkép, romantikus lírai én (teremtő zseni, látnok, vátesz, hasonmás); a lírai én a klasszikus modernségben (egyéniségkultusz/az én felnevelése, az én megsokszorozása, hasonmás; az én háttérbe húzódása); a lírai én a késő modernségben (az én megsokszorozása; önmegértés, önértelmezés). A javasolt művek listája Ady költészetéből: Új vizeken járok, Lé-dával a bálban, Harc a Nagyúrral, Kocsi-út az éjszakában, Emlékezés egy nyár-éjszakára. Tudjuk, hogy a tantervek alapján tankönyvek íródnak, amelyek jobb esetben segítik a tanár munkáját, a tanulóknak megkönnyítik az órákra való felkészülést.

A tankönyveket illetően, ezen az évfolyamon (XI. osztály) két alternatív tankönyv is létezik: Bara Katalin–Csutak Judit, Balázs Géza–Benkes Zsuzsa: Magyar nyelv és irodalom. Tankönyv a XI. osztály számára. Corvin Kiadó, Déva, 2005. Orbán Gyöngyi: Irodalomtörténeti olvasókönyv. Alternatív tankönyv a XI. osztály számára. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2001.

A tantervváltozások közepette elmondhatjuk, hogy gyakorlatilag egyetlen olyan magyar nyelv és irodalom tankönyv sincs a mai romániai magyar középfokú oktatásban, amely a jelen tanévben érvényes tantervekre íródott volna. Nem véletlen, hogy egy felméréskísérlet szerint, Tankönyv- és tantervhasználat középiskolai magyar nyelv és irodalom tanárok körében (Gáll Erika, BBTE BTK, Magyar nyelv- és irodalomtudományok mesteri képzési program. Az online kérdőívre mindössze 17 válasz érkezett.) a magyartanároknak kétharmada nem használ tankönyvet. Tankönyvhasználat terén elmondhatjuk, hogy a tanügyminisztérium által jóváhagyott és érvényes tankönyvek mellett az erdélyi magyar tanárok a magyarországi tankönyveket is ismerik, és azokból is merítenek (Mohácsi Károly, Madocsi László tankönyvcsaládja, Arató László–Pála Károly: Bejáratok, Átjárók, Kitérők irodalom tankönyvei, Fűzfá Balázs és nem utolsósorban Pethőné Nagy Csilla tankönyvei,

amelyek talán a legismertebbek, módszertana pedig beépült a pedagógiai gyakorlatunkba).

Visszatérek a nálunk érvényes két tankönyvre

Az Orbán Gyöngyi Irodalomtörténeti olvasókönyv, Alternatív tankönyv XI. osztályos tanulók számára, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2001, Ady költészetével egy egész fejezetben, Ady Endre megszólal(tat)ása foglalkozik 32 oldalon. A fejezet címe is utal arra az aggodalomra, mely szerint mintha Ady először a recepciótörténetében rá lenne utalva a megszólal(tat)ására. Egy újfajta Ady-szemléletet ajánl fel, mely megszabadul az életrajz-központúságtól, valamint az életműben jelenlevő lázadó, politikai indulatok hangsúlyozásáról, miközben elismeri, hogy életvilágának tartozéka segítheti a versek megközelíthetőségét.

Az Ady-fejezet öt sokat sejtető alfejezetből áll: Élet és/vagy költészet — áttekinti az 1906 és 1918 között megjelent kötetek cím szerinti ciklusaival emberközeli hozza egy kortárs-barát nézőpontjából (Krúdy), Szeretném, ha szeretnének című verset emeli ki feladatosítva a versértelmezést. A következő metaforikus fejezetcím — A „pacsirta-álcás sirály” —, mely a Góg és Magóg fia vagyok én, A fekete zongora című verseket tartalmazza, és utal Ady költészetének szereplőjére, az önmítoszteremtésre, poétikájának újító forradalmiságára. Az „Én” létesülése című alfejezetben A Tisza parton; Sírni, sírni, sírni versek jelennek meg; dekadencia, halálvágy, önstilizáció, az én megsokszorozódása, felnevelése fogalmak révén. Az Élet partjainál alfejezetben — Harc a Nagyúrral, Lé-dával a bálban című versekben a létharc, a szerelem tematizálódik. Fordulat Ady költészetében — Ésaías könyvének margójára, A Kalota partján, Őrizem a szemed, A fajok cirkuszában, A föl-földobott kő című versek által az utolsó alkotói periódusának poétikájával foglalkozik, annak alakulásával. A tankönyv sok kreatív feladatot tartalmaz, előtérbe kerül a felfedezett, gondolkodtató versolvas(tat)ás igénye, a lírai szöveg megértő, önmegértő olvasatára való rásegítés.

Folytatása a következő oldalon

Folytatás az előző oldalról

A Bara Katalin-Csutak Judit- féle tankönyv három különböző fejezetében jelenik meg az Ady költészet néhány darabja: a Beszédhelyzet — versbeszéd fejezetben *Harc a Nagyúrral*; *Kocsi-út az éjszakában*; A Képek — képi beszéd fejezetben *Lédával a bálban* és *Az eltévedt lovas* kaptak helyet, majd a *Költői szerep és lírai én* fejezetben pedig az *Új vizeken járok*, valamint az *Emlékezés egy nyár-éjszakára*. Tény, hogy a megadott értelmezési lehetőségek után számos olyan feladat is a tanár-diák rendelkezésére áll, amelyek lehetővé teszik Ady költészetének mélyebb tanulmányozását. (lásd például: „Keresd olyan Ady verseket, amelyekben az út, utazás toposza meghatározó szerepet tölt be! Ragadd meg a toposz sajátos jelentéseit az olvasott művekben!” — 86. old.). Amit megfigyelhetünk, hogy valamennyi versértelmezés után találunk olyan feladatokat, amelyek a szövegek párbeszédére, az intertextualitásra, témák, toposzok, poétikai eszközök, versformák továbbélésére, átalakulására hívják fel a figyelmet (lásd például: „Olvasd el Csokonai *Az estve*, Arany János *A lejtőn*, József Attila *Téli éjszaka* című versét! Milyen jelentései vannak az éj toposznak bennük? Hasonlítsd össze az Ady versbeli jelentéssel!” — 86. old.). A tankönyv mélyebben merít a tantervben javasolt szövegeknél az életműből. Az érettségi követelményrendszerben csak ajánlott szerzők listája létezik, amelyben természetesen Ady Endre is szerepel.

Nos, lássuk a kimenetet!

A magyar nyelv és irodalom — mint tantárgy — vizsgatantárgy, ez a szempont talán a legmeghatározóbb a tanítás-tanulás gyakorlatában. Ugyanis az iskolában eltöltött nevelődési időszak tanárnak-diáknak egyaránt számadással ér véget, azaz az érettségi vizsgával. Vizsgáljuk a diák, a tanár, az iskola, a tanügyi rendszer, a társadalom, amelyben élünk. Mindenki szeretne az általános elvárásoknak megfelelni, és a legjobb eredményeket felmutatni, mert nagyrészt a vizsgaeredmények alapján ítélik meg az oktatás valamennyi szereplőinek munkáját. Tehát felértékelődik a kimenet felől való folyamatos tanítás tankönyv és tanterv összefüggésében. Romániában nincs kétszintű érettségi, mégis kétféle tételtípusról beszélhetünk szakiránynak megfelelően, köznyelven szólva a reál és humán osztályokról van szó. A kerettanterv-nél a differenciált tanterv esetében említettük a plusz egy óras különbséget a humán, pedagógia, teológia szakirány esetében. A tartalmak azonosak, az elmélyítésre szánt idő alapján részletezőbben történik a kérdésfeltevés. Fontos megemlítenünk a tanügyminisztérium honlapján az érettségi hivatalos és mérvadó dokumentumai közül a tételmodellt. Ennek alapján, ennek analógiájára készítenek a tanárok is gyakorló feladattípusokat a diákok számára a felkészülés/felkészítés folyamán. Az elmúlt két évben tapasztaljuk, hogy ezen a téren paradigmaváltás történik. A tételmodellben ugyanis megváltozott a kérdés módja, más-hova kerültek a hangsúlyok a szövegértést, szövegértelmezést illetően. Míg 2010-től az érettségin mérvadónak számított a Bara-Csutak-féle tankönyv nyelvezete, amely a tanterv irodalom-elméleti fogalmainak működtetésére

helyezte a hangsúlyt, a tételekben is és a tanításban is ez kapott nagyobb figyelmet. Ki is alakult egyfajta terminus-technicusa az irodalomról való beszédmódnak, sőt, ez szerzett primátust egyéb szempontokkal szemben. Ilyen bejáratott típuskérdések alapján történt a versek megközelítése: *vershelyzet*, *versbeszéd*, *beszédmód*, *poétikai eszközök jelentésképző szerepe*, a *vers szervező elve*, *metaforikus versnyelv*, *szimbolikus-allegorikus megszólásmód*, *idő- és értékszembesítés*, *vershangulat*, *hangvétél*, *esztétikai érték* stb. Ma már az irodalomelméleti fogalmak működtetése közepette a hangsúly az egyéni értéklátásra, összefüggések értelmezésére tevődik (lásd például: „Milyen szerelmi élményt mutat be a költemény? Milyen *vershelyzetet* jelel meg a cím? Hogyan alakulnak át a konkrét térelemek elvont jelentések hordozóivá a vers szövegében? Milyen magatartás fogalmazódik meg a verset záró két sorban? Melyek a lírai én életének jelképes jelentéssel kiemelt mozzanatai, motívumai?” — 2018-as tételmodellekből. A szabályozott intézményes formában szervezett Ady-tananyag áttekintése után, a Romániában érvényes tantervi, tankönyvi, kimeneti áttekintést követően szeretném megosztani önökkel a Szatmár megyei elméleti és szakközépiskolai magyartanárok körében végzett felmérésem néhány tanulságát. Egyetértve Arató László ama megjegyzésével, hogy az iskola a legszélesebb körben terjedő Ady-kép formálódásának meghatározó helyszíne, idén körkérdést intéztem kollégáimhoz, amelyeknek egy része Ady költészetének tanítására, taníthatóságára vonatkozott, jelesül arra, hogy: Mennyire változik Ady költészetének tanítása generációról generációra, esetleg a régi és az újabb program szerint? Az életműből melyek azok a témakörök, versek, amelyeket részletesebb értelmezésre kerülnek, ez változik-e? Ha igen, milyen módon, milyen versek esetében? (Konkrétan!). A reál és humán érettségi kimenetel (óraszám, tételmodell) szempontjából van-e különbség a felkészítésben? Az iskola tanulói részt vettek-e Ady-megemlékezésen, irodalmi kiránduláson, zárandoklaton, esetleg bármilyen más Ady-rendezvényen? Mennyire vannak

tudatában a diákok annak, hogy milyen helyi kultusza van Adynak?

A kötelezően betartandó tantervi, óraszám- és kimeneti vizsgák szorításában dolgozó gyakorló pedagógusok szabadsága igencsak korlátozott, ennek ellenére igyekeznek teljesebb és árnyaltabb Ady-képet kialakítani tanulóikban. A '90-es évek tantervi előírásai a Magyar jakobinus dala, *Harc a Nagyúrral*, *Őrizem a szemed* című Ady-versek tanítását írták elő. Az 1990-2000-es években érvényes tanterv némileg módosult. A magyar Ugaron, *Lédával a bálban*, *Új vizeken járok*, *De ha mégis? Emlékezés egy nyár-éjszakára*, *Nézz, drágám, kincseimre* című versekkel. A napjainkban érvényes tanterv pedig a következő verseket emeli ki az életműből: *Új vizeken járok*, *Lédával a bálban*, *Harc a Nagyúrral*, *Kocsi-út az éjszakában*, *Emlékezés egy nyár-éjszakára*. A tantervi követelményekkel egybevetve az iskolai gyakorlatot, örömmel tapasztalom, hogy magyartanáraink a „teljes Ady” visszaadására, vagy legalábbis a teljesből arányos kóstoló felkínálására töreksenek iskolatípustól függően. A legszembetűnőbb változás a '90-es évekhez képest, hogy a forradalmas Ady-versek (pl. Magyar jakobinus dala) teljesen eltűntek, hiányoznak Ady politikai versei. Nincsenek a proletariátussal való kapcsolatról szóló költemények. Ahogy Petőfinél sincs A nép nevében vagy Dicsőséges nagyurak, nincs Akasszátok fel a királyokat!, Adynál sincs Fölszállott a páva, nincs A hadak útja, nincs Rohanunk a forradalomba, de hiányzik a *Küldöm a frigyládát* vagy a *Csák Máté földjén* című költemény is. A szakiskolákban, ahol heti két óra kötelező, a magyartanárok igyekeznek más témakörök közé „becsempészni” Ady egy-egy versét. Például IX. osztályban a Prometheusz mítosz tanítása lehetőséget teremt Ady A Tűz csiholója című versének megbeszélése révén az intertextualitás fogalmának bevezetésére, illetve a himnusz műfaji sajátosságainak tisztázásakor a *Nekünk Mohács kell* című Ady-vers elemzése rávilágít a műfajok összehasonlító perspektívából vázolt alakulástörténetére, egyszerre ismerve el és függesztve fel a műfajiság szöveg- és jelentésalkotó, illetve befogadói elvárásokat formáló szerepét. A szövegek

közötti sokrétű kapcsolat felismerése pedig fontos szerepet játszik és szorosan kapcsolódik a szövegértés fejlesztéséhez. Az intertextualitás problematikája egyébként napjainkban az anyanyelvi oktatás tartalmi célkitűzései között egyre hangsúlyosabban jelenik meg. A végzett felmérésből az is kiderül, hogy szakosztályokban, a heti két óra ellenére, tanáraink igyekeznek Ady költészetének tematikus sokszínűségét legalább egy-egy verssel illusztrálni. Legtöbbször a következő verscímekeket említették: *Új vizeken járok*, *A magyar Ugaron*, *A Tisza-parton*, *Lédával a bálban*, *Párisban járt az ősz*. Pozitívumnak tartom, hogy iskolatípustól függően az egyházi iskolákban külön kitérnek Ady istenes verseinek, sajátos Isten-képének értelmezésére. Ami az elméleti osztályokban oktató kollégák Ady tanítását illeti, általánosságban elmondható, hogy valamennyien számszerűen jóval több Ady-verssel foglalkoznak, mint amit a tanterv előír. Ezt bizonyítandó, álljon itt egy felsorolás erről. Góg és Magóg fia vagyok én, *Új vizeken járok*, *Héjánász az avaron*, *Lédával a bálban*, *Elbocsátó, szép üzenet*, *Őrizem a szemed*, *A magyar Ugaron*, *A Tisza-parton*, *A Hortobágy poétája*, *Harc a Nagyúrral*, *Az ősz Kaján*, *Párisban járt az Ősz*, *Kocsi-út az éjszakában*, *Az Úr érkezése*, *Emlékezés egy nyár-éjszakára*, *A föl-földobott kő*, *Sem utódja, sem boldog őse*. Pusztán a felsorolás is jelzi a tematikus-motivikus megközelítés szándékát és a teljességre törekvés igényét. Saját tanári tapasztalatom, sőt óralátogatásaim alapján is állíthatom, hogy mégynként a tanári gyakorlatban még mielőtt Ady költészetével tüzesebben foglalkoznánk, felértékelődik a korrajz, a korszak meghatározó történelmi-kulturális eseményeinek a bemutatása (tanár vagy akár diák által), ugyanis az Ady-poétika is, annak hangvétele, tematikája, szimbólumrendszere megközelíthetőbbé válik ezáltal. A Hám János Római-Katolikus Líceum magyartanára, Heinrich Andrea tanárnőnek a feltett kérdésekre adott válaszából szeretnék erre vonatkozóan idézni: „Ady tanítását, bár tudom, ez kevéssé korszerű, de mindig az életpálya bemutatásával kezdem, ezzel támogatva az Ady-kultuszt. Beszélék Érmindszentről (elolvassuk Az Értől az

Ady édesanyja, Ady és Csinszka

Rippl-Rónai József: Ady Endre, 1909

Óceánig című verset), a nagykárolyi és zilahi korszakról (elolvassuk az Üzenet egykori iskolámba című verset), és természetesen Nagyváradról (előkerül pl. az Egy kis séta). Három fontos Ady-témával foglalkozom nagyon részletesen, és a témák megbeszélését néhány reprezentatívabb költemény köré építem, idő függvényében ezt bővítem. Nem lehet kihagyni az ars poetica témáját, Góg és Magóg fia vagyok én..., Új Vizeken járok. Ezt meg lehet fűszerezni intertextusokkal, pl. Orbán János Dénes, Rimbaud verseivel. Szintén fő téma a magyarságversek csoportja, az Ugar-versek, A magyar Ugaron alapján minél több hasonló költemény elolvasása, értelmezési gyakorlatok végzése. A szerelem témájánál természetesen alapvető a Léda-versek (központi vers a Héja-nász az avaron) illetve a Csinszka-versek (Őrizem a szemedet) értelmezése — számomra fontosabbak a Léda-versek, mint a modern szerelmi élmény adekvát, maig érvényes kifejezői. Mindenképp szoktam beszélni az egységélmény megrendülésének témájáról a Kocsi-út az éjszakában című vers alapján. Érintőlegesebben tanuljuk még a modern istenélmény témáját (A Sion-hegy alatt), az egyéni mítoszalkotás verseit (Az ős Kaján), a pénz-verseket (Harc a Nagyúrral), esetleg a Párizs-élményt (A Gare de l'Esten), a háborúellenes-verseket (Emlékezés egy nyár-éjszakára)."

A felmérésem második része arra vonatkozott, hogy gyakorló pedagógusként hozzájárulnak-e az Ady-kultusz továbbéléséhez megynkben?

Tudjuk, hogy Ady már életében maga is építette kultuszát. Sokat fényképezte magát. Utóéletében a spontaneitás, a tisztelők akarata és a tervezett kultuszlemek szükségszerűen keverednek. Mekis D János Ady-kultusz és Ady-hatás című tanulmányában írja: „Az irodalomtörténeti emlékezet intéz-

ményei azonosítják a kultusz tereit, rendelkeznek az emlékezés rítusairól, és kijelölik a kultikus tárgyakat. Ez azonban a maga jelentésteli valóságában nem működne a dolgot alátámasztó, tényleges társadalmi aktivitás nélkül.” Az iskola ilyen értelemben az irodalomtörténeti emlékezet intézménye is, a tanuló befogadása aktusának irányítása révén, szavalóversenyek, pódiumműsorok, irodalmi vetélkedők által az Ady-életmű életben tartója, az irodalmi kirándulások, irodalmi múzeum látogatásával az Ady-kultusz életben tartója is egyben. Hogy mindez hogyan valósul meg megynk középiskoláiban, kollégáim válaszaival szeretném példázni. „A mi diákjaink számára Ady különleges szerepet tölt be, hiszen a költő egykori iskolájában tanulnak. Ennek tudatát mi próbáljuk is éltetni bennük különböző tevékenységekkel. Minden novemberben rendezünk egy rövid koszorúzással egybekötött verselés megemlékezést az iskolánk falára elhelyezett két Ady-emléktábla előtt. Az idén megemlékeztünk és koszorúztunk a város központjában található Ady Endre-Marchis Otília szoborcsoportnál is. Ezen kívül a testvériskolából érkező diákokat minden évben elviszük Ady szülőházához, ezen a kiránduláson iskolánk diákjai is részt vesznek. Található még folyosónkon egy Ady-emlékhely, mi csak „Ady-ablaknak” nevezzük, melyet Kiss Hajnalka kolléganőm alakított ki még évekkel ezelőtt iskolánk egykori diákja, és irodalmunk nagy költője tiszteletére. Igazgatónőnk, Kocsis Alizt felkérte Érmindszent vezetősege, hogy iskolánk vállalja el a faluban lévő Ady családtagok sírjának gondozását, amit tisztelettel el is fogadtunk...” — nyilatkozik Miklósi Blanka a Kalazanci Szent József Római-Katolikus Líceum magyartanára, vallomását Botos Sárika kolléganő így egészíti ki: „Ady halálának 100. évfordulóján Ady-irodalmi vetélkedőt szerveztünk iskolánkban a líceumi osztályok számára. A

verseny nagy érdeklődésnek örvendett, a diákok lelkesen vetették bele magukat a kutatásba, olvasták el a kijelölt könyvészetet. Plakátot készítettek, irodalmi kvízkérdésekre válaszoltak Ady életére, munkásságára vonatkozóan, kijelölt verseket elemeztek kreatív szövegalkotási feladatok mentén, de verset is írtak általunk megadott, Ady-verseiből vett szimbólumokkal”. Nem lenne ildomos elfeledkeznünk a Muzsny Árpád által kezdeményezett és több éven át újra és újra megszervezett „Ifjú szívekben élek” című pódiumműsor keretében zajló, határokon átívelő Ady-vetélkedőről sem. Három – négy fős diákcsoporthoz mutatták be szakmai zsűri előtt, mit jelent számukra Ady, kiemelve Ady költészetéből azokat a gondolatokat, érzéseket, amelyek megszólították őket, amelyeket aktuálisnak találtak nemzedékük számára. Ezen a vetélkedőn valamennyi Szatmár megyei középiskola megmérettetett, tanárnak-diáknak elmélyülést jelentett Ady költészetében. A Református Gimnázium magyartanárai írták: „...rendszeresen részt veszünk megemlékezéseken, konferenciákon, vendégszerepelt iskolánkban Kurucz Ádám színművész Ady-műsorával, 2019-ben” Ady Endre születésnapja alkalmából Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusa és a Kolozs Megyei Tanács szervezésében részt vettünk egy rendkívüli irodalomórán és tárlatvezetésen november 22-én a csucsi Boncza-kastélyban.” „Minden évben részt veszünk az Ady szavalóversenyen Nagyváradon. A Kölcsey szavalóversenyen is a szatmári költők versei kategóriában ajánlott szerző, tavaly emlékműsort is szerveztünk, de pár évvel ezelőtt közös emlékműsorunk is volt az Ady társasággal. A Határtalan pályázatok során többször is téma Ady és a hozzá kötődő helyszínek: Érmindszent, Nagyvárad, Zilah. A magyar szakos osztályfőnökök gyakran elviszik osztályaikat Érmindszentre, Nagyváradra és Nagykárolyba az Ady-emlékhelyekre. Néhányan többször részt vettek a novemberi koszorúzási ünnepségen (megemlékezésen). Iskolánk diákjai éveken át voltak díjazottjai az Ifjú szívekben élek elnevezésű Ady-vetélkedők és a nagyvárad, illetve nyíregyházi Ady Endre szavalóversenyeknek” — a Kölcsey Ferenc Főgimnázium magyartanárainak beszámolója alapján. „...Az is örömmel tudom megosztani, hogy a Határtalanul pályázat segítségével, az elmúlt években mindig eljutott egy-egy csoport, iskolánk diákjai, illetve anyaországi diákok, Ady szülőházához, valamint Erdődre, Koltóra, Kaplonyba, Nagykárolyba” — Balla Melinda az Emil Palade Ipari Líceum magyartanárja. „Örömmel tölt el, hogy a diákok előszeregettel választanak a Költészet napjára egy kedvenc verset Ady-tól, amelyet közösen felolvasunk (Őrizem a szemed, Hazamegyek a falumba, illetve az Üzenet egykori iskolámba című versekre is esett már a választás). Az utóbbi verset többször szavalták már a diákok ballagás alkalmával, illetve a vers utolsó sorai mottóként is szerepeltek kicsengető kártyákon. Örömmel látogatnak a diákok Ady szülőházához is” — Kovács Izabella az Eliza Zamfirescu Technológia Líceum magyartanára.

Következtetésként megfogalmazhatjuk

Az irodalmi kultúra kialakításában nagy szerepe van az iskolában történő

nevelésnek, tanulásnak. Ezt meghatározza az a kánonrendszer, ami bekerül a curriculumba. További meghatározó szempont a tanár személyisége, aki a személyes felkészültsége, érdeklődése, lelkiismerete alapján a rendelkezésére álló választható tananyagból választ, vagy behelyettesít. Függ a mindenkori tanuló olvasási, szövegértési, értelmezési kompetenciájától, hogy mit, mennyit és hogyan képes befogadni. Napjainkban egyre többet lehet hallani kompetenciamérésekről, nevezetesen szövegértési kompetenciamérésről, melyek azt bizonyítják, hogy tanítványaink alapvető megértési problémákkal küdenek. Ugyanakkor be kell látnunk, hogy a digitális univerzum elterjedésével változnak az olvasási szokások, változik a kultúra szerkezete is.

Feltehetjük magunknak a kérdést: hogyan tovább irodalomoktatás? Mi a teendő? Olvasási, szövegértési kompetenciákat fejlesszünk? Interaktív módszereket használjunk? Mondjunk le az irodalmi műveltséganyag tanításáról?

Ilyen szempontból tanulságos Orbán Gyöngyi Etüd az irodalom tanításához; Dialógikus olvasás a „beszélgető kultúra” folytonosságáért című írása. A hermeneutika talaján állva, Hans-Georg Gadamerre hivatkozva arra figyelmeztet, hogy az irodalom eredendő rendeltetése nem az, hogy tudományos elemzések tárgya legyen, hanem az, hogy esztétikai élményt nyújtva válaszoljon a mindenkori olvasónak a saját létének megértését célzó kérdéseire. Engedjük meg, hogy a szöveg mozgósítsa nemcsak a kognitív lépcségeinket, hanem valamennyi érzékelő képességünket, egész személyiségünket, és ez által előzetes tudásunk módosul, új belátásra juthatunk, akár önmagunkat illetően is.

A dialógikus irodalomolvasás gyakorlata nyitottságra, odahallgatásra, gondolkodásra, toleranciára, önmegértésre nevel. Ezért nem mondhatunk le az irodalomról az oktatásban, az olvasásról a továbbiakban. Ady lírája nyelvezetével, szimbolizmusával, változatos témavilágával, a felnagyított én szólamával erőteljesen szegezi olvasójának a kérdést, szembesíti tapasztalataival, állásfoglalásra készíti. Talán ezért is merítenek mélyebben a magyartanárok az Ady tanterv által javasolt szövegeinél, mert nem lehet közömbösen elmenni mellette. Ilyen értelemben mindig is helye lesz Adynak a kánonban, a curriculumban, az irodalomhoz hajoló fiatalok szívében.

Könyvészet:

Bara Katalin – Csutak Judit, Balázs Géza – Benkes Zsuzsa: *Magyar nyelv és irodalom*. Tankönyv a XI. osztály számára. Corvin Kiadó, Déva, 2005.

Orbán Gyöngyi: *Irodalomtörténeti olvasókönyv. Alternatív tankönyv a XI. osztály számára*. T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2001.

Korunk folyóirat, III. Évfolyam, 2019/11; 78-84 old.

<https://magyartanarok.wordpress.com/2019/12/14/minden-titkok-ady-ja-beszamolo/>

http://alfoldonline.hu/wp-content/uploads/2019/09/alfold_201907-1.pdf#page=89

<http://ispmn.gov.ro/uploads/WP%2062%2026-09.pdf>

<http://subiecte2018.edu.ro/2018/bacalaureat/modeledesubiecte/probescrie/>

Gál Gyöngyi,
magyartanár, szaktanfelügyelő

Ne legyen maszk a versen – hadd üzenjen szabadon

(a gondolatokat
nem lehet
maszkba
kényszeríteni)

Interjú
Simonfy József
költővel

Amikor egy költő lélekablakán picit ellebbenti a függőnyt, betekintheünk. Különleges lehetőség ez. Nem mindenkinek adatik meg. Úgy érzem, egy pillanatra megnyílik az égbolt, és valami furcsa, leírhatatlan érzés kerít hatalmába. Most is. Hisz mindamellett, hogy régóta ismerjük egymást, egy helyen dolgozunk, pár órára útitársául szegődtem. Megkérdezhettem, vajon mire gondol a költő, amikor ír, ráhangolódhattam, vajon hogy és mit érez. Ki ő? Betekintést nyerhettem a karantén utáni költő/létbe is. Beszélgetésünk prologusaként megkértem, írjon magáról. Egy személyes hangvételt, lírikus curriculum vitae kerül terítékre:

Rezgőnyárfa kiszáradt, ráfeketedett lombja gyászruhája. Apám ültette, amikor születtem. 1952. júl. 31. Zilah. Ahol Ady lakott diákkorában, az úgynevezett Kraszna utcán; ott mentem el naponta. Sokszor eszembe jutott Zilah fölött felhőzik most... Hervay fölfedezettjeként tartanak számon. 17 évesen közölt az Ifjúmunkásban. Pár hónapra rá Székely János az Igaz Szóban, majd az Utunk. 18 voltam, amikor kötetem benyújtottam a kiadóhoz. Nagy hányattatások után, szinte rá se ismerve, 21 év múlva megjelent a Kriterionnál. Túl későn. Már nem örültem. Nem örültem. Szomorúságom soha el nem élvez, csak gyűl, korom a kéményben. Madáretetőre magokat szórta rá az életre. Minden percét fájón érzem, ahogy az millió csőrével fölcsipeget. Ami én vagyok, belélegzem, ami nem én vagyok, kilélegzem. Így cserélődünk bennem a világ, s a világban én. Szívébe nyúl, öreg fa kérgébe. Rettentő hidegséget érez. Rántja kezét vissza, amit szorongat az élet hordaléka. Csöndem, ha ki tudnám fejezni, élve nyúzott állatként nyúszítene. A gondolat bebábozódik, vajon mi fog kikelni hernyó... lepke...

— *Mi lett? Hernyó vagy lepke?*

— Lepke. Mikor megszületik a vers, az ember megkönnyebbül, mint a lepke. Repül, száll, gondtalanul, lerázva a

világ bajait és gyönyörködve a világ/virág szépségeiben. Végül is van nekem egy versem, a palackarcom: „palackarcom a végtelen vízfelszínen / sehol senki kinek üzen...” Mi hát a vers? A vers egy üzenet. Mint a palackposta, megy a végtelen vízen, s ha rátalál valaki, elolvassa. Mert a vers mindig üzen valakinek. Ha neki szól a vers, akkor jó. Ha nem, visszateszi a palackba, elengedi. A vers mindig keresi a társát. Mert nem az a fontos, hogy a költő mit gondolt, hanem a vers mit mond az olvasónak. Mert a szerencsétlen megy, megy, bolyong, keresi a társát.

— *Miért engeded bolyongani a verseidet?*

— A költő állandó készenlétben van. Várja az ihletet. A gondolatok a lelke mélyén fészengnek. Azt maga a költő se tudja sokszor, mit üzen, csak gőzerővel útnak engedi. Azért engedem szabadon bolyongani, hogy kapja meg a társát, leljen rá értő olvasójára.

„éhem örökös / készenlétben / az ihletre / a készülődés csontváza cibál / mit láttam meg ott a sötétben / a fény bántja a fantáziám / méricskélni töprengeni / este-reggel jó arcot / vágni az ébredéshez / készülődés amire gondolkimondani / verseim mindig valamilyen / hiányra utalnak / nincs nap amikor nap kéne / nincs hold amikor hold kéne / amikor emlékezem olyan vagyok / mint egy kő amit a vízbe dobsz”

— *Mi a helyzet, ha kivesézik a verseidet? Netán másképp értelmezik...*

— A régi rendszerben úgy kiforgatták és kihúzták a sorokat, hogy a szerző alig ismert rá. Ma már más a helyzet.

— *Jót tesz a verseknek a mai világ?*

— Annyival jobb, hogy mondhatsz, amit akarsz. A szólásszabadság megvan. Kimondhatod, amit gondolsz. A költőnek ez jó. Szabad utat kapnak a versek, de ez is olyan szabadság, hogy a kalitkából alig került ki a madár, lelőtte a vadász. A szabadság nem mindig jó. Van egy versem, amiben azt írom, hogy „csak a lánc tart szabadon, üvölti

egy kóbor kutya / mellékuporodom”. Itt már az egész sorsunkról van szó. Minden szabad és a nagy szabadságban elvész az ember. Nem törődik senki semmivel, mindenki a maga gazdagságát nézi és átrohan az életen.

— *A vers lehet stoptábla?*

— Ha valaki elolvassa. Lehet. De bárhova utazunk, mindig zárva vagyunk valamiben. Egy városban, egy országban, egy földrészben, mi most itt, Európában. Hazamegyek hát, szoba-konyhámba... Rosszul képzeljük el a szabadságot. „ha utazom vonaton / repülön hajón / nem érzem ízét a szabadságnak / séta közben jövök rá / hogy be vagyok zárva / ebbe a városba / ebbe a tájba / egy városba / egy országba / egy másik földrészbe / mint most Európába / hazatérek szoba konyhámba / vár rám a feleségem / kerek hasában megmozdul a gyermek / becsukjuk az ablakokat / lehúzzuk a redőnyöket / boldogak és szabadok vagyunk”

— *Mit áldoznál fel a szabadságért?*

— A mostaniért semmit. Mert a mai szabadság el van torzítva, mintha torzszülött lenne. Most ez a szabadság annyira torz, hogy rosszabb, mint az elődeinknél. Annyira ki vagyunk szolgáltatva. Az ember méltóságát letépték, mint egy ruhát. Emberi méltóság nincs. Becsület sincs. Ha az ember becsületről beszél, úgy néznek rá, mintha a bolondok házából szabadult volna. Nehéz ez a világ. Petőfiék tényleg a szabadságért harcoltak. A világ előrébb haladt, tehát valami értelme volt. „egyre gyakrabban ez jut eszembe / állandóan ez jut eszembe / ma se jutott eszembe semmi más / minthogy nyúzókés ez a lét nyúzókés”

— *Karanténhelyzetben milyen érzés útnak engedni a verseidet? Milyen volt költőként megélni a karantént?*

— „be vagyok zárva lélegzetnyi rés sehol / kívül egy tök formájú lakat / földgolyó lóg mindenhatón / nincs más mint ez az ujjbegyből buggyant / mardárszibongás és vérrögök lámpásai az

agyban / és kezemben ez az ember nagyságú / időzített kulcs”

Mint ember, nem viselt nagyon meg. Mint költő, egyáltalán nem viselt meg. A vers belül születik, belülről jön és a költőnek mintha jól is jött volna ez az egész. Kicsit néha érezte, hogy bűdös ez a csend, de csak csend volt. És a csendből mindig születik valami. A semmiből nem, de a csendből igen. Születtek versek a karanténban is, írtam. Az egész karantén alatt az zavart, hogy az ember meg van bénítva, meg van alázva az embersége. Egy féregnek lassan több jogai vannak, mint nekünk. Itt nagyon elkeskenyedtem, mert minden rosszra számítottam, mert pesszimista vagyok, de ez még rajtam is túltett. Írtam egy rövid verset: „éveim hamujából elvártam volna, hogy valami kikeljen, de még egy csúf féreg se mászott elő”. Erre valóban nem gondoltam, hogy idáig eljut az ember.

— *Mi tartotta benned a lelket a karanténban? Volt valami kapaszkodó?*

— Ez mindenkit megzavart. Ez a nagy tehetetlenség. Védekezni nem tudtunk ellene. Gondolkozni tudtunk, védekezni nem, tehát a költőnek jó dolga volt, mert énekelhetett. Ez volt a kapaszkodóm, a líra.

— *Hamarosan megjelenik újabb köteted, Danse Macabre címmel. Kicsit mesélsz róla?*

— Az egész úgy kezdődött, hogy volt egy versem, hogy „Becsukom életem fekete könyvét, ha Isten elé vezetnek és így szól: Te, szerencsétlen, nem volt egy boldog perced! Visszaküldelek. Ré múltan felkiáltok: Csak azt ne, Uram, csak azt ne”. Tudtam, hogy ez egy jó vers, éreztem. Küldtem ide-oda, de se igent, de nemet nem kaptam. Mind törttem a fejem. Éjszaka se tudtam aludni. S egyszer aztán kétszer mondtam el: „Becsukom életem fekete könyvét”. Megismételtem a sorokat s elküldtem Fekete Vincének a Székelyföld folyóirathoz és meg is jelent. Ez volt a bibi. Nem kapott lángra úgy simán, kellett a

duplázás. Ebből indult ki az egész. A cím is ezért az, haláltánc, imamalom. Végigkíséri az egész kötetet ez az imamalom ritmus. A versek úgy jöttek, mintha tudták volna, hogy kötetbe születnek. Ez egy fantasztikus érzés, olyan, mint az úrhajó. Kapsz egy nagy Schwungot.

— *Megbántad-e bármikor is, hogy nekifogtál verseket írni?*

— Az ember ír, mert írni kell. Én mindig azt mondtam, hogy költőnek születni kell. „Az első dalosból, mint talajvíz tört fel a gyönyörű ének.” Még az én időmben az eredetiség volt a mérce. Kellett az őstehetség. Ma már nehezebb, mert az eredetiség talán lényegtelen, hisz már az átírásokat is átírják.

— *Akkor mi a mai mérce?*

— Ma rengeteg rossz verset írnak, mert nincs mérce. Persze nagy költők nagy verseket írnak, ma is születnek jó versek, nem tagadom. Rengeteg ember ír, de attól még nem lesz költő. A vers még nem költészet. Érdekes, hogy mi is a költészet? A költészet az, amit gondolsz, de nem mondasz ki. Ilyen egy jó vers. A jó vers az, hogy ha az ember a kezébe veszi, és meggyőződik róla, hogy üzenetet kapott. Az olvasó magában kell megtalálja a választ. Nem az a fontos, a szerzője mit gondolt, mert azt lehet nem is tudta szavakba önteni. Nem az a fontos, mit mond a költő, hanem a vers mit mond nekem. Mert mindenkinek mást kell mondjon egy vers, ettől jó, hogy mindig tud valami újat mondani. A rossz vers az, hogy elolvasod egyszer és leteszed, mert ugyanazt mondja, nem veszed ismét kézbe, mert nem tud már semmit nyújtani. Tehát visszatérve a palack motívumra, a vers egy üzenet, amit a költő útjára bocsát.

— *Te mit üzensz az olvasóknak?*

— Nem üzenek. Küldök egy szöveget. A költő mindig ír valamit, és ha szerencsés aki felbontja ezt a palackpostát, kihámozhatja a jelentést. Az üzenet az olvasóban születik meg, én csak a magját hintem el.

„nem akarunk mi virágba zárva lenni / kutya láncától ló zabolától / örült kényszerzubbonyától / szabadulni akarunk valamitől / pedig igazából azt várjuk kilépjen / belőlünk valaki akihez semmi közünk”

— *Neked melyik vers üzent eddig a legtöbbit?*

— Több nagy, szép vers van, ami üzent, de az van a versekkel, hogy ahányszor elolvassuk, annyiszor üzennek. A legutóbb Celant olvastam és a „Tenebrae” című verse fogott meg, mintha

most is aktuális lenne, amit ő akkor megírt. Mintha most is Auschwitzban lennénk. Akkor is szörnyű nehéz volt, de nekünk se könnyű. Abban írja: „Közel vagyunk, Uram. / Foghatóan közel. /.../ Vért volt, a vért / te ontottad, Uram. / Csilogott.” Ez egy döbbenetes vers, mert most is el lehet mondani, most is átérezhető.

— *Legszebb emlék, mint költő?*

— A legszebb emlék itt a Kölcseyben ért. Még az elején volt, '98 táján. Beállított a kolozsvári Magyar Televízió. Bementek a titkárságra, és mondta a titkárnő, hogy az igazgató úr még nincs itt, de szólnak neki, s akkor mondták, hogy nem vele szeretnének beszélni, hanem Simonfyval, a portással. Bemertünk a könyvtárba és készült egy interjú. Ez az élmény jól esett nekem. Akkor még nem nagyon ismertek, még az elején voltam. Ez egy szép emlék marad.

— *Milyen írni?*

— „ha teremthetnék egy követ / egy rovat egy ügyet legalább / ha szó lennék sohasem jönnének rá / melyik is az a szó”

Le kell jegyezni a magot, mert ha megszakítanak, lehet, elszáll az ihlet és a gondolat. Le kell jegyezni. A költő állandó készenlétben áll az ihletre, hiszen bármi megihlethet. Egy kavics, egy virág, egy gondolat, egy szó is. „Mint léket kapott hajó, kiáll belőlem egy szó. Süllyedek.” Ami nem jó, eldobom, mert ha ott van, zavar. A szemét zavar. Ha az ember mindent meghagy, belefut a szemébe. Van, amikor egyből nem jön a vers. Fiatalkoromban egy szuszra jöttek, most részletekben jönnek. Ez azért nem rossz, mert lehet rajta dolgozni. Amikor egyből jöttek, bele se tudtam szólni, meg se hallgattak. Nem tudtam vele már semmit kezdeni, hiszen készen folytak ki belőlem. Most már érzem, hogy részese vagyok, nem csak szemlélője. Bele tudok szólni a vers alakulásába. Végül is jó. Élvezem. Nem maradok ki mindenből. Nem pont engem rekeszt ki a vers, hanem engem fogad be először. Alkotója vagyok, alakítani tudom, mint egy jó szabó.

„utam végéhez érve elmerengek mi nyugtalanít jobban amit megtettem vagy amit nem tettem meg elképzelni sem tudom nélkülem az életemet”

További jó szabást, vágást, felszegést, tehát áldott alkotást kívánok!

Fehér Imola

Gondolatok Fekete István Vuk című meseregényéről

„Lefelé hajlott a nap. Búcsúzóul betekintett még az erdőbe, hol hosszú szúra nyúlt az árnyék, és a szelíd szemű gerlek halkán kurrogtak. (...)” Ilyen mondatok kacsintanak az olvasóra, ha belenéz e bűvös könyvbe. S talán ez fogott meg újra. A választékos szóhasználat. Az, hogy a szavak hatalmával az író egy olyan különleges világot teremt, amely az olvasó előtt szinte megelevenedik. A rajzfilm megnézése nélkül is könnyen el lehet képzelni, sőt, bele lehet csöppenni a helyszínekbe. Gyermekként, mikor először olvastam a kis Vuk történetét, teljesen magával ragadt, s szívembe lopózott. Most felnőtt fejjel kicsit más szemszögből szemléltem az eseményeket, s mivel a cselekményt már ismertem, olyan dolgokra kezdtem figyelni, amelyekre eddig nem. Például a gyönyörködő sorokra, mondatokra, szavakra. Az alliterációk: „sziszegő szárnyakkal szálltak a vadkacsák” és a hangutánzó nevek lehengerlők. Fekete István írói zsenialitása abban is meglátszik, ahogy a szereplőket megteremti, felruhazza tulajdonságokkal. Az állatnevei rövidek, hangutánzóak, könnyen megjegyezhetőek és egy egész fajt, nem pusztán egyedi állatot jelölnek.

E meseregény kulcsfigurája Vuk, a címszereplő róka. Rövid nevének jelentése: minden rókának félre kell állni az útból, ha vadászni indul (a mesében rövidebben: Vadászom, Utamból Kotródj!) — ezt kiváló (róka) nagyapja után kapta. Vuk eleven kőlyökróka, akit minden új dolog érdekel, már kőlyökkorában szeretne vadászni, és felnőttként vakmerő akciói messze földön híressé teszik. Vuknak szinte tökéletes ellentéte Karak, az idősebb róka, aki a történet elején magához veszi a rókakölyköt. Karak bölcs és megfontolt — sokat látott, afféle „tapasztalt vén róka”, aki átsegíti Vukot a kezdeti nehézségeken. Vuk családjáról nem sok derül ki, mert a Simabőrű még kiskorában elpusztítja. Az viszont feltűnt, hogy Kagnak emberi küzdelmei vannak, s egy apához hasonlít, mivel ugyanúgy küzd a család megélhetéséért mint egy családfő. S ezek mellett önmagával is harcol, hogy az önzésnek ne adjon helyet és a gyermekek jólétét helyezze minden elé, s ha kell, lemondjon a legjobb falatokról.

A rókavilág ellentéte az emberi világ. A Simabőrű mindenben uralkodni akar, és könyörtelenül elveszi, ami neki kell: villámlo botja elől nincs menekvés. Ám látása gyenge, ahogyan a szaglása is, továbbá lassan is mozog. A Simabőrű nem az erdőben lakik — az ő háza egy tisztáson áll, amit minden róka messze elkerül. A Simabőrűt ugyanis nem csak villámlo botja tesz félelmetessé: Vahúrok (kutyák) szolgálgják, akik állandó veszélyt jelentenek a rókákra, bár szaglásuk nekik sem nem olyan kifinomult, és az eszük sem túl nagy. A Simabőrű házat alapesetben jobb lenne messze elkerülni, csak hogy annyi ínycsiklandó állat él nála, hogy ezt nehéz megállni. Azért az erdőben is

sok táplálék él, igaz, egy részüket nem lehet megenni: tüskéi miatt például Szú (sündisznó) szinte elkaphatatlan. Szú és Nyau (macska) éles karmai is veszélyesek a rókákra nézve. A zsákmányállatok is sokféle, Tástól Unkán át a gyökerek közt lakó Cinig (egér), és az őket pusztító gyöngye Szí, a kígyó vagy Hú, a fülesbagoly is az állatpopulációt növelik.

Amikor másokkal is beszéltem e könyvről, sokan említették, hogy nem szerették, mert házi olvasmány volt. S elgondolkoztam ezen, hogy mennyire fontos lesz, az ahogyan be fogom mutatni a „feladni” esetleg ezt a remek olvasmányt. Szerintem a kötelező olvasmány nem feltétlenül nyűg a tanulók számára, ha megfelelően van tálalva. A gyermekregényeknek kiemelt szerepük van az olvasóvá nevelésben. A befogadás, a viszonyulás pozitív alakítása meghatározó a későbbi életkorra is. Nehéz kialakítani a tanulóknál, hogy az olvasónapló vezetése ne kényszerből és formálisan történjen, hanem az önálló ismeretszerzés, a szépséges mozzanatok rögzítése céljából, de a felsőbb évfolyamokra nézve elengedhetetlen feladatunk lesz. Ehhez járulhatnak hozzá a szervezett vetélkedők, vagy a regény elolvasása utáni filmfeldolgozás összehasonlítása az eredeti művel.

„A házi olvasmányokat a szakma hagyományosan az olvasóvá nevelés és az irodalmi nevelés együttes eszközeként kezeli.” Az olvasóvá nevelés szempontjai azt kívánják meg, hogy a lehető legkorábbi életkorban adjunk házi olvasmányt, csak esetleg más szavakat alkalmazva, más csomagolásba burkolva. Közismert, hogy ebben az életkorban a kiskorúak még maximálisan mintakövető, tehát a jól kiválasztott olvasmány, a motiváció, az olvasás iránti igény felkeltése, a világosan megfogalmazott tanítói elvárás, és az olvasónapló írásának előkészítése azzal kecsegtet, hogy a tanulók valóban szórakozási formaként ismerkednek meg az olvasással. Ha ezt elhibáznám: a mai nap nem olvasó gyerekből holnap nem olvasó felnőtt lesz! Szóval igen nagy feladat vár majd ránk, a következő generációk nevelésében. S nemcsak a Vuk című regény megismertetésére gondolok, hanem az egész gyermekirodalomra, annak megkedveltetésére, megszerettetésére.

Moroz Hannelore,
a BBTE tanítóképzős szakának hallgatója

Séta a XIX. századi városban

Ma számos cikk írója vállalkozik arra, hogy visszakalauzolja az olvasót a múltba. Az ok egyszerű és változatlan: a megismerés és az erőgyűjtés vágya. Minden kor embere jó értelemben vett nosztalgiával tekint a múlt felé és a szépirodalom is tanúja, hogy sokszor értéktelítettnek érezzük a múltat az értékvesztettnek ítélt jelennel szemben. Ez a megállapításunk persze több esetben hibás. Németh G. Béla Széchenyi-díjas irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja 1969-ben meg is alkotta az érték- és időszembesítés fogalmát, amit Berzsényi Dániel, de a Szatmárhoz igencsak kötődő Kölcsey Ferenc — Szatmár vármegyei jegyző volt, 1829-től Szatmár vármegye tiszteletbeli aljegyzője, 1823-tól megyei főjegyző, országgyűlési képviselő — költészetében is fel lehet ismerni. Hol van a hon, hol van a bérc és a vár fölötté, és hol a nép... kérde Kölcsey 1830-ban, a Zrínyi dala című versében.

Nos, a múlt keresése, kutatása nem modern vagy posztmodern vívmány és az újságírásban is jelen volt, talán mindig. Számunkra pedig igen érdekes lehet, hogyan kutatta Szatmárnémeti múltját, hogyan mutatta be a régi, 1800-as évekbeli várost egy szatmárnémeti polgár 1917-ben.

Nemrég Boór Béla tanár ajánlott a figyelmembe egy a Szatmár és Vidéke hetilapban 1917. augusztus 14-én, 21-én, 28-án és szeptember 4-én megjelent folytatásos cikket, amelyben Erdélyi István városi főmérnök idézi meg a régi Szatmárnémetit. Rögtön hozzátesszem, ő a XIX. század eleji várost csöppet sem láttatta szépnek. Meg is jegyzi, hogy Szatmárnémeti fejlődése nem régi keletű. Amelyik időintervallumot ő tekintti, az a fejlődést megelőző pár évtized, illetve a fejlődés eleje. És bár a felvirágzás a XIX. században megkezdődött, igazán a végére lett szembeöt-

lő. 1762-ben a városban három kivétellel faházak álltak, az utcák, épületek rendezését pedig 1823-ban kezdték meg, majd épp az említett cikk írója, Erdélyi István városi főmérnök készített tanulmányt 1888-ban az utcák, az építkezések megtervezéséről. Elképzelésében az utcák rendszerszerűen kapcsolódtak volna egymáshoz, nem labirintusszerűen, esetlegesen. Az utcákat amúgy 1808-ban kezdték kövezni, 1884-ig gömbölyű patakkövekkel borították. Ez akkor megfelelő volt a szekerek közlekedésének. 1884-ben határozták el, hogy fejtett terméskőre cserélik a patakköveket, majd 1888-ban a homorú utakat felváltották a domború utak, amelyeknek már a két oldalán folyt el a víz, nem pedig a közepén. 1890-ben kezdtek „cementbeton”, 1892-ben pedig aszfalt gyalogjárókat, vagyis járdákat önteni. Az Attila (mai Calea Traian) utcán 1895-ben öntöttek aszfalt kocsiutat, majd 1900-ban a Deák teret és a Széchenyi utcát kerámit kövekkel burkolták — ilyen van még ma is a Kazinczy utcán, a Deák tér és a Kölcsey utca közötti részen.

Na de induljunk el egy 1800-as évekbeli sétára Szatmárnémetiben — persze mindig egyeztetve a helyszíneket a jelen helyszíneivel. Meglepő módon kezdjük az állomástól, amellyel kapcsolatban Erdélyi István megjegyzi, 1887-ben még egy emeletes, sárgára meszelt vasútállomási épület fogadta az utazókat. Onnan keskeny út vezetett a jelenlegi Kossuth-kert felé. A „Népkert” rendszer nélküli gyalogutakkal rendelkezett, pár „rozzant viskóval”, mellette pedig „posványos békatenyésztő”, a régi téglavetőgödrök ugyanis megteltek vízzel. Ennek nyugati oldalán, a Lövolde-kert már mulató-hellyel is rendelkezett. Ez egy emeletes épület volt táncteremmel, a gőz- és kádfürdőhöz közel. A Lövolde-kert neve onnan szár-

mazik, hogy abban az időben Szatmárban divatját élte a lövészet, a korabeli feljegyzések szerint még messzebb tájakra is eljöttek Szatmárra a sport kedvelői egy-egy mérkőzésre, bálra. A Lövolde-kert mellett a „Bécsi kert” nevű mulató állt, ez volt a köznép kedvelt mulatója. A jelenlegi Kossuth-kert főbejáratával szemben ma is áll az az emeletes épület, amelynek ma már két szárnya van, és a Szent József templomot fogja közre. Irsik Ferenc kanonok 1889-ben alapított árvaházat ott, ez 1849-ig működött. Erdélyi István szerint az épületben — valamelyik szárnyában —, mielőtt árvaházzá alakult volna, a XIX. század elején az „Arany-sas-szálloda” működött, fogadta vendégeit. Az Attila utcában (jelenlegi Calea Traian), az árvaháztól a Deák tér felé hosszan csak deszkakerítés állt, egyetlen számottevő épület sem volt az utcában, amely hívogatta volna az idegent a város megtekintésére. Az Attila utca még nem nyílt az Árpád utcára (jelenlegi Vasile Lucaciu), hanem a Hunyadi utcáról (ma Corvinilor) lehetett megközelíteni, egy kis kerület, a sokáig pusztá telket képező Árpád-közön. A közeli legelőről tértek ott haza a jószágokkal a városlakók, az árokkal és akácfákkal szegélyezett úton. A nagy árkon három helyen téglaboltozatos csatorna adott átjárást az Árpád-utca nyugati oldalára, és így be a városba. Mind az Árpád utcát, mind pedig az Attila utat kerek patakkövekkel fedték. A Hunyadi utca déli végén, ahol most, közel a hídfeljáróhoz a nagyáruházak állnak, a századfordulón a Ferenc József laktanya, még korábban pedig a Hám János püspök alapította Szegények Intézete állt. Az utca közepén az 1878-79-ben épült városi kórház állt. Kevés emeletes ház volt akkoriban, így az Árpád utcán még kettő, az „Éltető”-féle, majd a Széchenyi utcával (ma

1 Decembrie 1918) való találkozásánál még egy. Az Árpád utcával kereszteződést képező Rákóczi utcán is (ma Mihai Viteazul), a Hám János (ma Horea) utcáig többnyire dísztelen, földszintes házak sorakoztak. A Verbőczy utca (ma Mileniului) sarkán, az 1903-ban épült Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola (ma 1-es iskola) helyén kis ház állt, az 1896-97-ben épült Törvényszék helyén pedig a Katolikus Kaszinó régi háza. Itt érdemes megemlíteni, hogy az említett iskola Halász Ferenc minisztériumi főtisztviselő közbenjárására, Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi minisztersége alatt épült, egy időben és egyazon stílusban a Halász Ferencről nevezett (ma C. Brâncoveanu) utcai iskolával, a Kinizsi (ma I. Slavici) utcai iskolával, a mai sportlíceum épületével, és a Wesselényi (ma Wolfenbüttel) utcai iskola épületével. Homlokzatukon egy kivétellel ma is látszik, 1903.

A Katolikus Kaszinó kulturális közösségről pedig megjegyzem, a Törvényszék megépülte után a szervezet felosztásáig a Széchenyi utcában, a Cecil ház mellett állt épülete. De térjünk vissza az 1800-as évekhez és folytassuk sétánkat.

Az említett Katolikus Kaszinó háza, udvara és vendéglője tehát Erdélyi szerint a mai Törvényszék helyén állt, sőt, a ház korábban Rákóczi Ferenc fejedelmé volt. Több forrás ugyanakkor úgy jegyzi, Rákócziék háza az 1-es posta helyén volt. Erdélyi városi főmérnök a Tűzoltó- és Csendőrlaktanyával szemben, a Királyi Postaház helyére az 1800-as években Boros Bálint országgyűlési képviselő hatalmas telkét teszi. Igaz, annak udvarháza szintén a Rákóczi családe volt, és a XIX. században pár bolt-hajtásos szobát be is rendeztek a fejedelem emlékére.

A Lános templom mellett, az utca északi oldalán a Református Felsőle-

A régi püspöki hajlék a Szirmai, akkor Pázmány Péter utcában

Az Eötvös és Szirmai utcák sarka, amikor még csak a Hám konviktus állt

ányiskola emeletes épülete állt és áll ma is, igaz, a művészeti líceum használja. A Református Gimnázium épülete is állt már, de még a szárnyak kiépítése nélkül. A templom kis kertje körül a századfordulón még nem láncos kerítés, hanem vasrácsos kerítés állt, az 1800-as években azonban semmilyen kerítése nem volt, a kertben pedig csak 1902-től lehetett Kölcsey Ferenc szobrára tekinteni, hiszen az korábban a Deák téren állt.

A Rákóczi utca Hám János utcával való találkozásánál, a sarok nyugati oldalán a századfordulón az Európa vendéglő állt, még korábban a Soós-féle alacsony, emeletes ház. A Hám János utca korábban a Vár-utca nevet viselte. A színház épületének helyén állt a városi „Bika vendéglő” — 1800-ban építették —, illetve a Vida-féle különc ház. Ezeket már 1887-ben nem odaillőknek ítélték, ezért 3 méter magas kerítéssel takarták el. Ha azok a házak mesélni tudtak volna... 1889 előtti, vagyis a színház építésének megkezdése előtti bontásukkor a Bika vendéglő egyik szobájának padozata alól két csontváz került elő, az árnyékszék emésztőjéből még három, a régi épület mögött eltemetve pedig még egy.

Kioszk a Kossuth kertben

A Hám János utca Deák tér felőli végén az 1700-as években a posta állt, majd helyén az 1800-as évek elején felépült az Ormos-ház, amely nevét, a kor szokásainak megfelelően a tulajdonosáról kapta (egyébként ugyanígy a Fehér ház is).

A Deák tér, amit ma nagyrészt a „régiközpont” parkja borít, az XIX. században üres „pusztaság” volt, piactér, többnyire mocsaras, pocsolós, hiszen egy méterrel is mélyebb fekvésű volt, mint jelenleg. A Szamos az 1700-as évek előtt igen gazdagon szétágazott a jelenlegi város területén, és egyik ága ott folyt. De a Deák tér alacsony fekvését, pocsolós jellegét az egykori vár megléte is segítette, hiszen a Szamos Szatmár váránál két ágra szakadt — ezt használták fel a várakozókkal való ellátásához is —, és védelmi megfontolásból a folyását itt sokáig nem szabályozták. Pontosabban 1741-ig nem volt számottevő beavatkozás. 1723-ban báró Salzner váradi katonai parancsnok megengedte a polgárok-

nak, hogy a vár helyére építkezzenek, ekkor a vár belterülete benépesült, a várfalak anyagát széthordták. 1780-ban a várakat is kifaragták és leosztották. A Borovszky Samu szerkesztette monográfiából is tudjuk, hogy a várak a Széchenyi utcáig (ma 1 Decembrie 1918) és a Batthyány utcáig (ma Corneliu Coposu) is tartott. Azt is tudjuk, hogy a várat többször átépítették, elfoglalt helye, körvonala is némileg változott az időben, s így a várak helye is.

Visszatérve az 1800-as évekbe és a Deák térre, ekkor, majdnem a közepén még Kölcsey szobra állt, a szélein keskeny járda és fasor volt, keleti szegletén az 1786 és 1798 között épített egytoronyú templommal, amit a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye 1804-es megalapítását követően emeltek székesegyház rangra és építettek fokozatosan át, Hám János püspöksége idején, 1837-re már a szinte jelenlegi — kéttornyos, kupolás — formájára.

Az északi oldalon az 1770-es években épült Tornynos ház (a Pannónia szálló helyén állt, az első városháza volt), déli oldalon az 1842-ben épült Vécsey ház, nyugati oldalon földszintes, régi házak szegélyezték a Deák teret, a sarkon a Zöldfa fogadóval (1911-ben bontották le, 140 évvel az építése után). A teret folyamatosan töltötték, a városi táncház, illetve az 1900-ban lebontott Tornynos ház törmelékei is a tér szintjét emelték. A Deák tér és a Széchenyi utca találkozásánál állt az 1847-ben épített régi, első színházépület, amelynek helyére 1889 és 1890 között a városházát építették — ma a Püspöki palota melletti kis park van ott.

Az Eötvös utca (ma A. I. Cuza) Deák tér felőli része szintén mélyebben fektött, az egykori vár árka miatt. Még az 1800-as évek elején kőhid kötötte össze az utca két oldalát, a Korona szállótól, az jezsuiták kertjébe. A püspöki konviktus (ma a Kölcsey Ferenc Főgimnázium használja az épületet) előtti részen, az utca vonalán azonban állt egy kis kápolna — 1643 és 1862 között — amelyet Nepomuki Szent János tiszteletére szenteltek (ezt Beliczay János feljegyzéseiből is tudjuk). A XIX. század elején a konviktus helyén még lakóház állt, ahogy a Status Quo zsinagóga (ma a rendőrség épülete van ott) helyén is kis öreg épület. A Pázmány Péter utca (később Szirmai, ma pedig Mihai Eminescu), déli részén állt az első püspöki lakóház. Ez a magas, földszintes régi épület, a jezsuiták kertjéből kiszakított területen addig adott otthont Szatmár első püspökének, báró Fischer Istvánnak (1804-1807 között volt püspök), amíg az fel nem építette a jelenlegi püspöki palota jobb szárnyát, majd Klobusiczky Péter (1807-1821) a bal szárnyat, mígnem Hám János (1827-1857) mondhatni befejezte a palotát. Mi lett azután a Pázmány Péter utcai épület

A kerek kút a Láncos templomnál

sorsa? Volt iskola, majd bontása előtt még katonai kórházként is működött.

Gyéren beépített terület volt a Várdomb (ma Decebal) utca környéke is. A Kossuth Lajos utcán (ma Mircea cel Bătrân) is csak pár ház volt, az utca végén pedig szinte a század végéig állt a Szamos folyó két partját összekötő fahíd, melynek helyén 1889. április 26. és december közepe között épült meg az első közúti vashíd — december 23-án adta át a forgalomnak Böszörményi Károly polgármester a város első nagy középítkezésének eredményét. Ez a jelenlegi Decebal híd melletti részen állt, támpilléreinek maradványa még ma is felfedezhető.

A Szamos partján még csak gyenge, kis védtöltések voltak, a hídtól füzesek között csapógátak szaggatták a kikövezetlen utat a Batthyány utcáig, amelyen nyílt árok vitte a csapadékvizet a Deák tértől a Szamosba. Ha az 1800-as években tovább haladnánk a Szamos partján, a Serház laktanya több, kisebb épületét találnánk ott, ahol még most is az 1891-1892 között megépült József főherceg laktanya áll (ma a Babeş-Bolyai Tudományegyetem szatmári kirendeltsége használja az épületet). Feljegyezték, hogy a laktanya Szamos felőli főépületének igen mély alapozást kellett készítsenek, az utcát pedig fel kellett töltsék, hiszen a talaj erősen ingoványos volt ott. A Petőfi, Zrínyi (ma Retezatului) és Báthory (ma Martirilor Deportati) utcák környékén volt amúgy a város legmélyebben fekvő része. Az itt állt épületek mind eltűntek az 1888. márciusi árvíz során. Azután, a környék képe érthető módon megváltozott. A Kölcsey utca (ma Iuliu Maniu) már magasabban fektett, ennek legfontosabb épülete a Tímár-ipartársulat székháza volt (ma Ankoră üzletház), a Kazinczy utcával képzett sarkon. Az épület előtt fúrták 1887-ben a város egyik legfontosabb közútját. A 71 méter mély közút fúrása során vizsgálták meg a város talajának rétegzési viszo-

nyait, a város történetében először.

Erdélyi István főmérnök az 1800-as évek Németi városrészét a Zárda templomtól — amely a Szamos egyik ágának medrében épült 1836 és 1842 között — északra helyezi, a Vajda János (ma Simion Bărnuțiu) és Herman Mihály (ma Caișilor) utcák közötti területre. Ez jóval elmaradottabb volt a szatmári résznél (az 1715-ös egyesítés óta eltelt idő ellenére), a kis házak között kimagaslott az 1793 és 1802 között épített református templom és az István király téren 1838-ban megnyitott irgalmasrendi kórház tornya. Az egyetlen városi középület a Németiben a Honvéd utcán (ma Bulevardul Unirii) álló honvéd laktanya volt, amúgy a városrész mellékcúái még kövezettel sem rendelkeztek. De a Németi rész még az 1900-as évek elején is jóval elmaradottabbnak számított, mint Szatmár. Míg utóbbi a kereskedelem és ipar központját képezte, előbbi a földművelő-állattartó polgároknak volt az otthona, bármilyen számottevő üzlet nélkül. Ezt Erdélyi István 1914-ben is szomorúan konstataálja, de rögtön tegyük hozzá, ma már másképp értékeljük a városrészek hangulatát és tudjuk, hogy a fejlődés sokszor rontott, mint sem javított.

És itt talán álljunk is meg az időben és térben tett sétánkban, mielőtt nagyon elkalandoznánk. Hiszen az 1800-as évek eleji-középi várost akartuk gondolatban bejárni. És ugye még nem beszélhetünk a Pannónia szállóról, az Iparosotthonról, a banképületekről, amelyek a századfordulón és később, de még a nagy háború előtt épültek. Láthattuk azonban a fejlődés korának kezdetét, amikor még többnyire faházak álltak a városban, kevés torony magasodott az ég felé, az utcák, a város még más képet mutattak. Nem kell nosztalgiát érezni a régi iránt, de ismerve a régi Szatmárnémetit, talán másképp sétálunk végig ma a régi és az új épületek között.

Józsa János

Születésnapos színészek — Deésy Jenő érdemes művész

Kolozsvárott született 1889. augusztus 29-én. 1967. július 18-án halt meg Szatmárnémetiben. A vasútállomás melletti református temetőben alussza örök álmát.

Rákosi Szidi színiiskolájában tanult. Huszonegy éves, amikor Beöthy László színházának ösztöndíjas tagja 1910-ben. Első sikere Pailleron Ahol unatkoznak című darabjának egyik főszerepe. „Hátasos, minden ízében kidolgozott játékkal aratott sikert” — írja a Budapesti Hírlap 1910. egyik márciusi számának kritikusa. 1911-ben Kövessy Albert társulatának tagjaként Pécsen, Szarvason, Ungváron, Komáromban, Munkácson játszik. A következő évadban Kövessy elnyeri az Új Színpadot Budapesten. Deésy Jenőt magával viszi, azonban ez a vállalkozás december elején befulad, Kövessy pedig nyugalomba vonul. Deésy Jenő 1912 nyarán Szabadkán játszik. A következő évadban Szalkay Lajos társulatának tagja Székesfehérvárott.

„Olyan foglalkozást választottam magamnak, amely nem simán kikövezett, hanem tövises rózsákkal szegélyezett úton vezet” — írja egyik visszaemlékezésében. Ugyanakkor köszönetet mond Odry Árpádnak, Rákosi Szidinek, Tanay Frigyesnek, Tanayné Halmi Margitnak és a többi elhunyt nagy művészeknek, hogy beléoltották a pálya szeretetét, a fegyelem szükségességét, a helytállást, mindent, ami erkölcsi alapot ad a színész munkájához.

Negyvennégy nap Szatmárnémetiben

1914. december 6-án lépett először színpadra Szatmárnémetiben, Huszka Jenő Nemtudomka című operettjében. Színészként és rendezőjeként is debütált. A társulatot bemutató újságcikkben Deésy Jenőt mint komikust, táncoskomikust jelölték meg, pedig játszott és rendezett a legkülönbözőbb műfajokban. A társulat legsikeresebb, legfoglalkoztatottabb színészei közé tartozott. Egy jó hónap leforgása alatt olyan szerepeket játszott, mint von Walter az Ármány és szerelemben, Lőrinc barát a Romeo és Júliában, a Képzelt beteg címszerepe, az Ingenyelők Bankó Bényje, a Tündérlaki lányok Petrenczeyje. Természetesen nem hiányoztak repertoárjából a kor divatos szerzői sem, mint Knoblauch: Faunjának címszerepe, vagy a Trilby Svengáliája. Ezek mellett, mint táncoskomikus is állandóan színpadon volt az Ártatlan Zsuzsi, a Napsugár kisasszony, Kis király, Moztündér című operettekben. Az évad csúcscsaszában katonai behívót kapott. Kiss Árpád igazgató nem tudta elintézni a felmentését és elveszítette legjobb színészt. 1915. január 12-én, kedden, Jacobi Viktor: Sybill című operettjében búcsúzott el a szatmárnémeti közönségtől. Most először búcsúzott, de a következő évtizedekben még négy vissza-

térés után újabb búcsúk következnek.

Marosvásárhelyen tiszti iskolát végez, és mint hadapródormester 1915-ben bevonult a 21. Honvéd gyalogezredhez. Innen egyenesen a harctérre vitték. 1915. április 7-től egyszeri megszakítással az orosz harctéren küzdött. 1915. május 11-én megsebesült.

1916-ban a Bruszilov offenzíva idején fogságba esett. Először Omszkba, majd 1917 januárjától Tomszkijba szállítják, mint foglyot.

1917-ben hadifogolyként részt vett a tomszki tábori színház megszervezésében és irányításában, ahol a repertoár előadásaira szolgáló szövegekötvet emlékezetből írták újra együtt a tagok.

Másodszor érkezik Szatmárnémetibe, 1921-ben

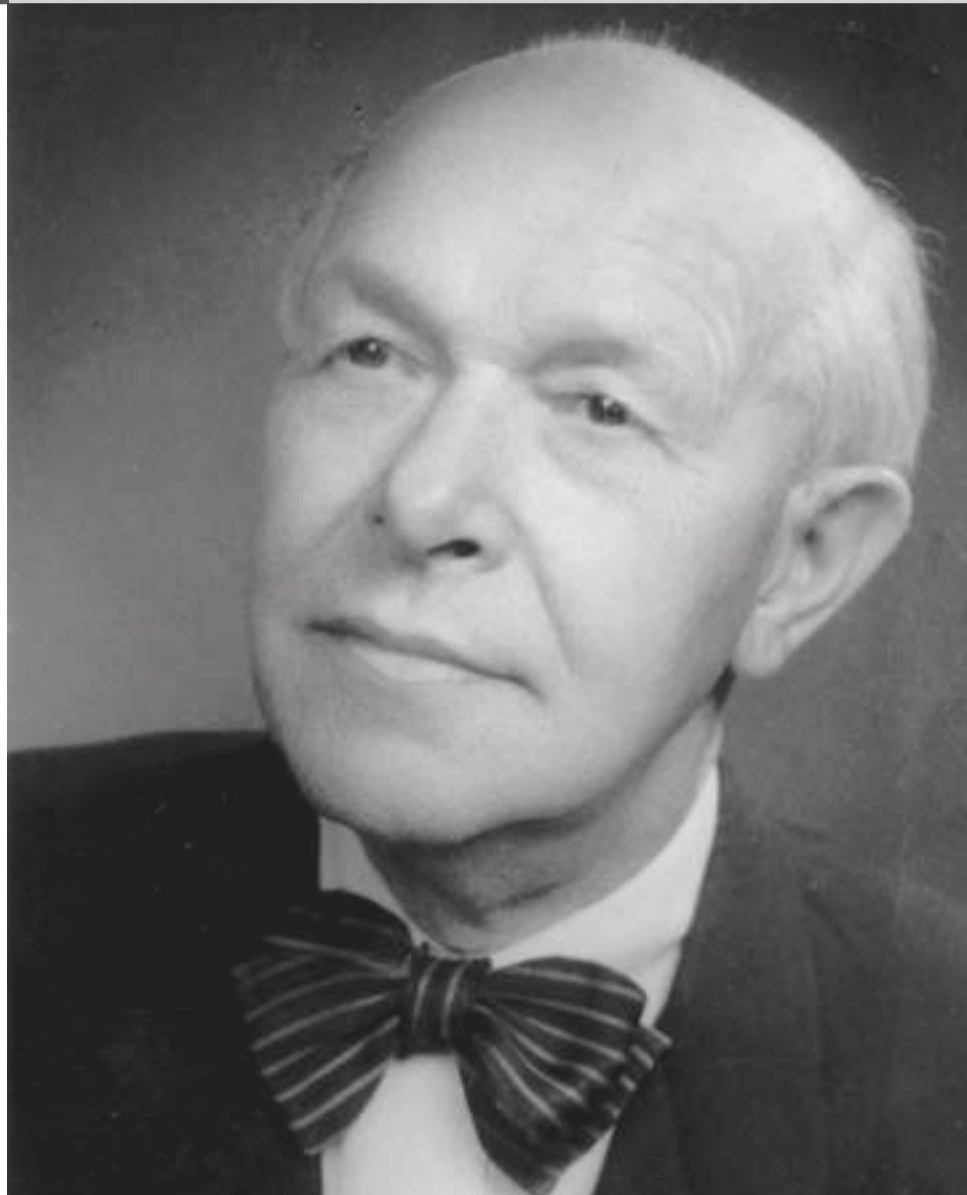
Öt és fél évi hadifogság után, sebesülten tér vissza Szatmárnémetibe Szabados József társulatához, a színi évad vége felé. Betegen, kétoldalú mellhártyagyulladás, lázasan dolgozik tizenhét napon át, mert a színházi előadások nem szünetelhetek. Néhány név a tagságból: Ekecs Ferenc táncoskomikus, Faragó Sándor, Fehér Erzsébet drámai szende, Görög Olga, Katona Irén, Kovács Dezső baritonista, Marosy Géza, Neményi Lili primadonna, Szabados Árpád, Torday Etel. Ez volt Deésy Jenőnek a legrövidebb szatmári korszaka. Az évad végeztével, majd a következő években Temesvár, Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Kolozsvár, Brassó, Arad színházi közönsége ünnepli a kitűnő művészt.

Harmadszor csábitja vissza Szatmár

1924-ben ismét Szabados József társulata játszott Szatmárnémetiben. A figyelmesebb olvasó Szabados József társulatának tanulmányozásakor ismét találkozik néhány nagyon jelentős művész nevével: Baranyi Mancsi, Baróthy Jenő, Battyán Kálmán, Csengery Stefi, Dálnoky István, Deésy Jenő, Homokay Pál, Keleti Árpád, Lázár Hilda, Marosy Géza, Pálffy Blanka, Rajnai Böske, Rákosi Ferenc, Szendrei József, Szigeti Antal, Völcsy Rózi.

Deésy Jenő érdekes kísérletének vagyunk tanúi 1924-ben, amikor „Szirmai Albert Mágna Miska című operettjének gyermekelőadás változatát volt alkalomunk megcsodálni” — írja a kritika. A nagy és merész vállalkozás példátlan sikert hozott a gyermekelőadónak, a rendezőnek és egyáltalán a város színházjának. A Szamos című napilapban megjelent beszámoló nagy elismeréssel adózik a sok tehetséges gyermeknek, akik megtanulták és előadták a teljes operettet, Deésy Jenőnek, aki gyermekszínpadra alkalmazta és rendezte az előadást. Talán Deésy Jenő volt az első hivatásos színművész Szatmárnémetiben, aki iskolán kívül műkedvelő

Az augusztus hónapban született színészek táboraiból nehéz igazságosan kiemelni egyetlen nevet. Az ezúttal kimaradtak sorában olyan tisztelt és szeretett színházi emberünk található, mint: Arányi Dezső, Bán Anna, Csíky András, Gál Ágnes, Kötő József, Méhes Kati, Paulovics László, Szabó Anna Boglárka, Szűcs Irén, Varga Csilla, Zsoldos Árpád stb.

gyermek betanításával, rendezésével foglalkozott. Ha a városban valamikor önálló gyermekszíniiskola nyílik, méltán vehetné fel a művészpédagógus Deésy Jenő nevet.

A színész Deésy Jenőről pedig így ír a Szatmári Hírlap 1922. április 4. száma, Molnár Ferenc: A hattyú előadása kapcsán: „A Trónörökös szerepében Deésy Jenő játszott. Ez az ember operettben bámulatosan táncol, emitt pedig a komoly művészet szolgálatában áll és mindkettőt egyforma szeretettel, odaadással és tehetséggel műveli, minden elismerésünkre érdemes!” És 1924-ben: „Kitűnő táncoskomikus... Jutalomjátéka zsúfolt ház előtt zajlott. Annyi ajándékot, virágot kapott, mint egy primadonna.”

Kolozsvári tagság, bukaresti kritika

Minden idők egyik legnagyobb színházi rendezője, színházigazgatója, színházszervezője, dr. Janovics Jenő vezette kolozsvári színháznak a tagjaként 1925-ben eljutott Bukarestbe egy vendég szerepelés alkalmával. A „Rampa” című lap 1925. november 30. számában így mutatja be Deésy Jenőt a fővárosi közönségnek: „Sokoldalú művész, akit művészi hév és intelligencia jellemez”.

A kolozsvári színjátszás mindig nagy gondot fordított a magyar szerzők műveinek színre kerülésére. A Bánk bán

1940 tavaszán is műsorra került. A kritika pedig így ír: „Deésy Jenő bánban mértéktartóan hozta felszínre a pártos magyart. Külön érdeméül kell feljegyeznünk nemesen tiszta, gyönyörű beszédét, kifogástalan szereptudását. Lehetetlen ezt a tulajdonképpen nagyon természetes követelményt érdemképpen ki nem emelni, mert viszonyaink annyira igénybe veszik e sokoldalú művészt. Benne ép úgy megtaláljuk a színházi nagyságnak és becsületességnek ezt az etikai vonását, akár Tóth Elekben.” Tegyük hozzá, ezt a szerepet a Deésy Jenő még éveken át játszotta a Kádár Imre igazgató által vezetett kolozsvári színházban.

Főrendező-színész a Csokonai Színháznál Debrecenben

1943-ban elhagyja a kolozsvári Nemzeti Színházat, a debreceni Csokonai Színház szívesen fogadja, mint főrendezőt az 1943/44. évadra, majd, mint színészt az 1944/45. színi évadra is.

Érdekes, hogy két szatmárnémeti kötődésű személyisége is van ebben az időben a Csokonai Színháznak. Deésy Jenő mellett ott a másik főrendező és igazgató, Belezna Unger István. Családi neve szerint Unger Istvánnak hívták, Szatmárnémetiben született az édesapja a helyi Osztrák-Magyar Bank igazgatója volt.

„Erdélyből jött Deésy Jenő főrendező kulturált, tapasztalt színházi ember” — írja róla Béber László. Az operett előadások Deésy izléses rendezésében Hukváry Jenő vezényletével sikerültek voltak és felpezsdítették a háborús idők Debrecenének színházi életét.

Beleznay Unger István igazgatóságának egyik nagy érdeme a Kamaraszínház létrehozása, amellyel a nagy előd, Horváth Árpád álma is teljesült. A Csokonai Színház ebben az évadba 29 tagú előadói személyzetből állt az állandó vendégművésszel együtt. Műsorán egy sor felújítás szerepelt. LeGgyakrabban előforduló szerzők az 1943/44. évadban: Zilahy Lajos, Vaszary János, Herczeg Ferenc, Lehár, de nem hiányzott Shakespeare, Ibsen, Strindberg, Puccini, Kacsóh, Huszka neve sem.

Több ősbemutató is fűződik a Deésy nevéhez. Itt a legszemélyesebbet említjük meg, a Jánosbogárka című operett ősbemutatóját, amiben Deésy Jenő, mint operettszöveg- és versíró is bemutatkozott Debrecenben. Az operett zenéjét Szathmáry Elemér szerezte, aki előtte évekig volt a Csokonai Színház karmestere, és a másik Deésy-operettnek a Csak egy kislány van a világon címűnek is zeneszerzője. Az 1944/45. színi évadban is megtaláljuk Deésy Jenő nevét a szerzők között — Nádas László és Kőszegi Pál mellett — a Nem házasodom című zenés vígjáték esetében.

A háborús körülmények ellenére a klasszikus drámairodalom nem hiányozhatott a Csokonai Színház műsorán. A Hajdúföld című debreceni lap 1944. január 21. számában megjelent kritikából: „Lőrinc barát szerepében Deésy Jenő ismét nagyvonalú alakítással tűnt ki. Meleg emberséggel, mély bölcseséggel és egyszerű eszközökkel mintázta meg ezt a megérett szívű, humanista alakot. Külön meg kell említenünk Deésy színpadi beszédét, mely a legtisztábban tagolt színpadi dikció.”

Hatalmas erőfeszítést követelt meg a színház működtetése ezekben az években. Közeledett a fasiszta terror órája, a gettózások, a deportálások. Hogy a színházi életet Debrecenben sikerüljön életben tartani, Deésy Jenő elővette a már Szatmárnémetiben kipróbált gyermekelőadások módszerét. Valamennyire sikerült késleltetnie az évad halálát, ami a város lebombázásával tényleg be is következett. A bombázások után még egy évig bírja a szülőföld hiányát, aztán az 1945/46. és 1946/47. évadra Deésy Jenő visszatér Kolozsvárra.

Negyedszer Szatmárnémetiben

Az 1947/48. színi évadban Jakabffy Dezső társulatához szerződött. Olyan társulathoz szerződött, amely szakmailag igen erős volt ebben az időben — éppen ez vonzotta ide a művészt.

A politika színpadán döntő fontosságú események zajlanak. 1948 februárjában egyesül a szociáldemokrata és a kommunista párt. Ezzel megkezdődik a kommunizmussal nem egyetértő felfogású egyesületek, pártok, személyek, egyházak üldözése.

1948 őszén pedig az államosítók keze elérte a közművelődési intézményeket is. A Világosság című lap 1948. május 1. számában Hobán Jenő az új eszmerendszer fényében elemzi a romániai magyar színházakat, illetve azok „műsorpolitikáját”. Az elmarasztaltak között szerepel a Szatmárnémeti Népszínház (akkor már így nevezték színházunkat). Bár Jakabffy Dezső igazgató tett kísérletet az „élő valóság tanúságot kínáló” előadásokra, azaz a nevelő célú osztályharcos darabok bemutatására, azonban a szatmárnémeti közönség nem volt fogékony ezekre az előadásokra. Jakabffy Dezső igazgató naiv módon azt hitte, hogy a szatmárnémeti magyar színház sorsa, ahogy Ady mondta, „a nemzet katedrójának” sorsa, az ő kezében van ebben a városban. Elkeseredetten folytatta a szélmalomharcot azzal a hatalommal szemben, amely politikai szószékké, Ady szavaival „korteszűtkössé” akarja züllesztetni a színházat. Nem csak az ideológiai elvárás szolgálatába szegődő sajtó elégedetlen, hanem maga a minisztérium is, de legfőképpen a politikai aktivisták.

A politikai színházi tevékenység szakmai mezbe öltöztetve a következőképpen mutatott be a nagyközönségnek: a művészeti minisztérium által kinevezett bizottság levizsgáztatta a művészeket, akik könyvnyűnek találtak. Tehát az aradi és a szatmárnémeti magyar színház feloszlásának az oka, Ion Aurel Maica, Tompa Miklós, Hobán Jenő, Méliusz József és Radu Miron szerint, a színészek szakmai alkalmatlanságban rejlett. (Ezt a kérdést nagyszerűen világítja meg Enyedi Sándor: Öt év a kétszázból című munkája, Magyarországi Kutató Intézet Budapest 1991.)

A színházak államosításával megtörtént a romániai magyar színház sorsának szellemiségének az államosítása is. Ettől a pillanattól az állam volt a megrendelő, úgy a színre kerülő művek, mint a művészi eszközök tekintetében. A színház

szakmai szótárába bekerül a munkástömegek marxista nevelése. Szerencsére a gyakorlat másképpen nézett ki. A művészek nem hagyták félrevezetni magukat és közönségüket.

Méliusz József és Hobán Jenő pedig remekelt. Sikerral vitték véghez szolgalelkű árulásukat a romániai magyar színház ellen. A történet részletesen megismerhető Jakabffy Dezső szócikkből (Szatmárban született színházi személyek).

158 év után 1947 őszén elérkezett a szatmárnémeti színház az utolsó színi évad kezdetéhez. Az évad végén pedig Deésy Jenő a társulat többi kiválóságaival együtt kénytelen új társulatot keresni. Ekkor következik Deésy sepi-szentgyörgyi korszaka, amely 1953-ig tart.

Az anyaföld íze, avagy ötödször és végleg Szatmárnémetiben

Az 1953-ban Nagyváradon indult, majd Szatmárnémetiben állandó színház társulatot létrehozó együttes alapító és egyben legidősebb tagja Deésy Jenő. Hatvannégy éves kora ellenére nagyszerűen beilleszkedett a csupa fiatalokból álló társulatba. „Nagyapánk is lehetett volna” — emlékezik Diószeghy Iván. Széles skálájú, kitűnő jellemformáló képességekkel rendelkező színész. Pályája elején énekes-táncos szerepekben aratott nagy sikereket. A két világháború között rendszeresen vállalt rendezői munkát is. Az 1953-ban alakult társulatnál már csak drámai szerepekben láthatta a közönség. Szerény, közvetlen, kedves ember volt. Diószeghy Olga visszaemlékezése: „ragaszkodott ahhoz, hogy én súgjam az előadásait. A feleségével érkezett Nagyváradra 1953-ban, aki ott halt meg és ott temették el. Szatmárnémetiben aztán eléttársi viszonyban volt egy régi szerelmével, aki túlélte őt.”

Elekes Emma így emlékezik: „Nekem olyan volt, mint az apám, még pontosabban a nagyapám, mint ahogy az is volt a Kisunokám című darabban. Nagy szaktudása, színházszerepeltete, tisztelete a művészi munka iránt közös nevezőre hozott bennünket. Talán csak ma értjük meg, mennyit tanultunk tőle, még emlékezéseiből, anekdotáiból is, de főként abból a hallatlanul eszköztelen, természetes játékból, amihez végül is meg kell érni. Nagyon gazdag könyvtára, színdarabgyűjteménye, sok színház történeti értékű tárgyi emléke volt...”

Néhány bírálatból

„Impozáns és meggyőző, nagy mértékű tartással karikíroz (...). Komoly érdeme, hogy tiszta satirikus alakot ábrázol és meg tudja óvni önmagát a bohózat irányába való legcsekélyebb elhajlástól.” (Halász Anna: Földes Mária: Hétköznapok — Előre, 1956. május 27/2675)

Oláh Tibornak az Igazság című kolozsvári napilapban 1955. június 6-án megjelent, a hatalom propaganda-fogalomtárából kötelező módon kikölcsozött fordulatokat is tartalmazó kritikájából: „Deésy Jenő a Kisunokám-ban nyújtott magas igényű, maradéktalan átélésre és eszmehű színpadi cselekvésre épülő alakítását. Nálunk gyakori eset, hogy a szovjet embereket holmi élettelen sémává merevítik. Deésy szín- és érzelemdús játéka hadat üzen ennek a felfogásnak. Okajomov professzorban meggyőzően hangsúlyozza a szovjet tudós ügyszeretetét, optimizmusát, de ugyanakkor realista nekilátással rajzolja

meg a «vén dörmögő medvéből» fokozatosan kialakuló melegsívű nagyapát.”

Kacsir Máriának az Előre című országos napilap 1959. június 17-én megjelent kritikájából: „Claudius udvaroncái közül az ősz Poloniust Deésy Jenő érdemes művész alakította sok finom részletességgel, s az öregesen buzgólkodó, inkább kicsinyes, mint merész terveket szövő udvarnokot hangsúlyozva benne.”

A színpadi szerző

Deésy Jenő nem csak, mint színész és rendező tevékenykedett. Több operett-szövegkönyvet is írt. 1938-ban Egy kis bécsi mese címmel is, amelynek azonban nem akadt zeneszerzője. Ez a munka félbe maradt az osztrák-magyar monarchiára utaló témája miatt. A Csak egy kislány van a világon című operett szövegének és verseinek is ő az írója, zeneszerzője pedig Szathmáry Endre. Ez a háromfelvonásos operett 1943-ban a kolozsvári Nemzeti Színház egyik sikeres előadása volt. Deésy Jenő egyben rendezője és egyik főszereplője volt az előadásnak. Együtt játszott Beness Ilnával, Ditrói P. Bélával, Krémer Mancival, Turai Margittal, Perényi Jánossal, Hegyi Lilivel.

Debrecenben figyelemre méltó sikerrel mutatták be az 1943/44. színi évadban Deésy Jenő-Szathmáry Elemér Jánosbogárka című operettet. Az 1944/45. színi évadban is megtaláljuk Deésy Jenő nevét a szerzők sorában, mint a Nem házasodom című zenés vígjáték egyik szerzőjét Nádas László és Kőszegi Pál mellett.

A pályára visszpillantva

„Nem tudom, hogy vagyok vele, de Szatmárnémetitől, a szatmári színházról nem tudok elszakadni. Bárhova vettem a sors mint színészt, mint embert, mindig visszaérkeztem ide, ahonnan 1914 decemberében mint fiatal színész az első világháború zűrzavaros idején játszottam.”

Az ünnepelt

1958 februárjában kétórás repülőútról érkezett haza Bukarestből Deésy Jenő abból az alkalomból, hogy a Román Népköztársaság Érdemes Művésze címet kapta a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsától. Írók, költők, zeneszerzők, zeneművészek, operaénekesek, színházi emberek határon innen és túlról küldték a gratulációkat. Helyi híján itt csupán egy üzenetből idézünk:

„Deésy Jenő, ez a név számomra, míg csak élek, igazi emberséget, kimagasló szaktudást, tehetséget és baráti szeretetet jelent. A Veled együtt töltött idő pályámnak legjobb, leghasznosabb szakaszát jelenti. Hogy mit jelent 50 évet becsülettel, lelkiismeretes munkával eltölteni a színészetben, ezt talán csak mi tudjuk igazán. Kívánom Neked Jenő, hogy munkád gyümölcsét még sokáig élvezd és kívánok a romániai magyar színházszáznak sok Deésy Jenőt. Károlyi István (Szeged)”.

Kitüntetések

1954-ben Munkaérdemrenddel, 1958-ban a Román Népköztársaság Érdemes Művésze címmel tüntette ki a Nagy Nemzetgyűlés Elnöki Tanácsa, 2010-ben az Északi Színház Harag György Társulatának örökös tagja. A társulat színházi bérletet nevezett el róla.

Csirá Csaba

Deésy Jenő, Koltay Katalin, Elekes Emma – Afinogenov: Kisunokám, 1955

Nők és férfiak

— alkati és rendeltetésbeli különbségek, melyek összekapcsol(hat)nak —

Bizonyára ismerős a következő vicc, amely a férfi és női gondolkodás közötti különbségre is rámutat: Egy férfi horgászik, és kifogja az aranyhalat, amely így szól: — Ha visszadobsz, teljesítem egy kívánságodat. — Rendben van — mondja a férfi és visszadobja. — Szeretnék egy autópályát Budapest és Hawaii között. — Hát ezt nagyon sok ideig tartana megcsinálni, kívánj mást! — Háát... szeretném megérteni a női gondolkodást. Az aranyhal elgondolkodik, majd így szól: kettő- vagy négyszávos legyen az autópálya?

1. Mit tanít a Szentírás a férfiről és a nőről? A teremtéstörténet férfiről (héberül is) és nőről (héberül issá) beszél (1 Móz 2), akiket Isten a maga kép-mására alkotott, amely az „Istenhez fűződő különleges kapcsolatának fényében érthető meg” (Hans Walter Wolff). A héber IS (férfi) szó szimbolikusan kifejezi, hogy az ISSÁ (nő) belőle formáltatott és jött létre, az anyanyelvünk etimológiájában pedig azt sugallja, hogy a fele/ség a másik felem, a páros kapcsolat egyik tagja, a párom, és vele lehet egész és teljes az ember. Pál Ferenc helytelennek véli, hogy az utóbbi évtizedekben társkapcsolatokról beszélünk, hiszen nem mindegy, hogy valakit a társunknak tartunk, vagy közösen egy pár is vagyunk. A gyászoló házastárs érzi át a legjobban, hogy mennyire „fél-élete” lett, miután elveszítette párját. Szimbolikus az is a bibliai teremtéstörténetben, hogy Isten a nőt (Évát) a férfi (Ádám) oldalbordájából formálta meg, azaz belőle vétetett és mellé rendeltett. Nem a lábszárcsontjából, hogy alárendeltje legyen, és nem is a koponyacsontjából, hogy magasabb rendűnek érezze magát. Isten tehát — Bartha Sándor gondolatával élve — a teremtés rendjében is azt üzeni, hogy „férfi és nő között nem rang- vagy értékkülönbség, hanem alkati és rendeltetésbeli különbség van”. Itt csak zárójelben jegyzem meg, hogy valamelyik orvosbarátomat kérdeztem meg arról, hogy tudomása szerint mikor történt az első mélyaltatásos műtét. Mielőtt válaszolt volna, elmondtam, hogy szerintem Isten végezte el Ádámon, akire „mély álmot bocsátott”, mielőtt a beavatkozást elvégezte volna. A férfi és a nő tehát együtt testesítik meg az Isten képére alkotott embert (1 Móz 1,27 5,1-2). Nem hallgathatunk azonban arról sem, hogy a patriarchális társadalomban a családfele az apa lett, akinek a családtagok felett — még özvegy menyje felett is — teljes hatalma volt (1 Móz 38,24) és amely — Tótfalusi István szerint —, sokáig „rejtetten is erős maradt” a különböző kultúrákban.

2. Érzékelés: látás, hallás, bőrérzékenység, szaglás és idő. Neves antropológusok szerint a férfi ősi archetípusa a vadász-gyűjtő, míg a nő a gyerekére, a „fészekre”, a házi tűzhelyre vigyázó és felügyelő. Eppen ezért — mondják a szakemberek — az évezredek során a férfiban kifejlődött a hosszú távra, előre irányuló érzékelés, aki ennek következtében alig érzékeli a nőben lejátszódó lelki rezdüléseket. Ezzel ellentétben a nőt a közvetlen környezetére irányuló érzékelés jellemzi, aki intenzíven észleli a férfi hangulati rezdüléseit. Goethe ezt a különbséget a következőképpen fogalmazta meg: „a férfi teremt és

szerzi, ami kell, a nő felhasználja és átalakítja, ez a két nem törvénye intellektuális téren is”. A New York Városi Egyetemen végzett kutatások és vizsgálatok bebizonyították, hogy a férfiak perifériás látóképessége szűkebb, míg a nőké akár 180 fokig is terjedhet (ezzel is magyarázható, hogy a lakásban hamarabb megtalálják az elvesztett vagy eltett tárgyakat, mint a férfiak). Egy rendezvényterembe lépő férfi tudatosan vagy tudat alatt elsősorban a barátokat és ellenségeket veszi szemügyre, a nő viszont a kapcsolatokat „elemzi” az egyének között (pl. rokoni kapcsolatok hálózata). A férfiak hallása kevésbé kifinomult, a nőké viszont éles (Hegedűs Rita–Oszkó Beatrix).

A simogatás is mást jelent a nőnek, hiszen tízszer intenzívebb a bőrérzékenysége. A férfiak szaglása kevésbé, míg a nőké sokkal kifinomultabb, amely az áldott állapotban még inkább fokozódhat. Az idő érzékelése is más a nemeknél: a férfinak az öt perc 350 másodpercet jelent, míg a nőnek egy kevésbé precízen definiálható intervallum. Sok férfi tudja, mit jelent a feleség mondata: „drágám, még öt perc és elkészültem”.

3. Agy és agyfunkciók. A férfi „előbb gondolkodik, aztán beszél”, míg a nőnél a hangos beszéd a gondolkodási folyamatot jelenti. Ez azt a problémát okozhatja, hogy a nő nem tudja követni a férfi gondolkodást (mivel számára zavaró a hallgatás), a férfi pedig nehezen tudja követni a női elmélkedést (mivel számára zavaró a sok beszéd). A női agy ugyan kisebb, mint a férfiaké, azonban japán kutatók bebizonyították, hogy jobban funkcionál, mivel több agysejtet tartalmaz és a két agyfélteke közötti kapcsolat közel harminc százalékkal aktívabb. Sőt, az Amerikai Pszichológiai Társaság (American Psychological Association) azt is bebizonyította, hogy a kismamák agytérfogata nőhet, melyet

a gyermekneveléssel járó motiváció és problémamegoldás számlájára írtak. A két agyfélteke közötti intenzív kapcsolat magyarázza azt, hogy a nő egy időben több dologra tud koncentrálni (vással, de közben telefonál, néha a televízióra tekint, és még azt is tudja, hogy a rántást mikor kell megkavarnia a konyhában, illetve azt, hogy a gyermek éppen hol és mit játszik). A férfi agy általában egy dologra tud koncentrálni, amely megmagyarázza, hogy a legtöbb feltaláló, híres szakács, stb. a férfiak köréből kerül ki. A férfi agy „ki tud kapcsolni”, bámulhatja a tévét, nézhet a semmibe, és a nők nagyon nehezen tudják elfogadni azt, hogy ilyenkor nem gondol semmire, hiszen a „párhuzamos

házaspárral, akik azért váltak el, mert gyermekük gyásza miatt mély szakadék keletkezett közöttük: a nő a férfit vádolta, mert „nem sajnálta eléggé eltávozott gyermeküket” (nem mutatta ki fájdalmát), a férj pedig a nőt tette felelőssé, mert úgy érezte, hogy sírásával és panaszával „megrekedt a gyászban”. Valóban így van: másképp gyászolnak a nők, és másképpen a férfiak: az előbbi más megnyilvánulásában is „ciklikusan visszatérő”, az utóbbi pedig „lezáró” személyiség típus.

4. Beszéd és kommunikáció. Az egyik csecsemőosztályon más-más helyiségben helyezték el a fiúkat és a leányokat. Videokamerákkal megfigyelték, hogy a leányok szája már néhány napos

gondolkodású” nők számára felfoghatatlan „a soros gondolkodású” férfiak semmire való „gondolkodása” (Rodin: A gondolkodó, 1880).

Kedvesen tanácsolom férfitársaimnak, amennyiben a párjuk közül velük valamit, tegyék le a kezükből az újságot (ha éppen olvasnak), forduljanak el a tévétől (ha nézik), azaz hagyják abba addig folytatott tevékenységüket, más-különböen nem fognak emlékezni a párjuk szavaira. Egyes kutatók szerint (dr. James Potash) a nők azért hajlamosabbak a depresszióra, mivel a szervezetük közel 50 százalékkal kevesebb szerotontint (5-HT) tartalmaz, ennek ellenére a férfiak között sokkal több az agressziót cselekvők aránya (Hárdi István).

A térbeli tájékozódásról röviden csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy a férfiaknak saját agyközpontjuk van a nőkel ellentétben (ezzel is magyarázható az, hogy a férfiak tájékozódási képessége erősebb). A gondok és problémák kezelésében is különbségek vannak a nemek között: a férfi igyekszik elrejtetni a fájdalmát (hiszen őt erősnek és férfinek nevelték, mondja Ranschburg Jenő), míg a nő kimutatja, elmondja és elsirozza azokat. Találkoztam már olyan

korban sokat mozog, annak ellenére, hogy nem mindig adtak ki hangot — ellenben a fiúk kevésbé voltak aktívak. Az is bizonyított, hogy egy hároméves kislány szókinccse duplája a hasonló korú fiúkéhoz képest. Mindez annak köszönhető, hogy a férfiak beszédkésztsége gyengébb, mivel beszédközpontjuk csak a bal agyféltekére korlátozódik. Azonban a nők beszédközpontja mindkét agyféltekére felosztott. A férfiak a beszéd közben legtöbbször másra nem tudnak koncentrálni, és a legfontosabb funkciója az információszerzés, a tájékozódás és a definiálás, ellenben a nő beszéd közben „zsonglőr”, másra is tud figyelni, és elsődleges funkciója a kapcsolatteremtés és annak ápolása. Ezért a nők „kommunikációs készségei meghaladják a férfiakét” (dr. Valló Ágnes). A nő a nonverbális jeleket (body language) jobban érzékeli, mint a férfi. A hallgatás a nőnél a büntetés jele lehet, a férfi azonban tud hallgatni — csak úgy. Az érzelmek terén a férfiak általában racionálisan reagálnak, a nők azonban „jobban szívükre veszik” a történeteket. A nőt az előrelátás, a ráérzés, a benső titkok átélése jellemzi (ezzel kapcsolatosan ajánlom olvasmányként

Paulo Coelho Brida című művét), ami némileg választ adhat az elmúlt korok „boszorkány-jelenségére” is. A nő élete befogadó élet (gyermeket hord a szíve alatt), mely nélkül „a férfi nem képes teremteni” (Király Eszter). A befogadó-gondoskodó női képpel találkozom a kórházakban a beteglátogatások alkalmával: szinte valamennyi férfitbeteg mellett láttam egy női családtagot vagy hozzátartozót. Fordítva ez nagyon ritkán szokott megtörténni.

5. Normarendszer. Popper Péter szerint a férfi számára a legfontosabb a munka, és az azzal járó elismertség (ősi vadász-kép). A szakértő szerint a férfi becsvágyának sikeréhség-fokozatai vannak: elsősorban hatalmat szeretne, hogy tiszteletet kapjon, esetleg parancsolhasson. Ha ezt nem sikerül

megvalósítania, akkor karriert épít, mellyel rangot és „pozíciót” szerez. Azonban ha ez sem sikerül, igyekszik minél több pénzt gyűjteni, és nagy jövedelemre szert tenni. Amennyiben ebben is kudarcot vall, ő lesz a család ezermestere, aki mindenhez ért, és mindent megjavít. Végezetül, ha ez sem válik valóra, az alkoholhoz vagy kábítószerhez nyúl, amely a sikertelenségére adott válaszként jelenik meg az életében. A nő a család „fészekrakója”, akit legtöbb esetben „biológiai kreativitása”, a gyermek megszületésének és felnevelésének sikervágya kielégíti. Ha a férfi impotens, önértékelési zavar és válság jelentkezik életében, azonban a nő frigiditása nem ennyire patológus. Ha a nő meddő, ugyanolyan önértékelési válságot okozhat az életében,

mint a férfiaknál az impotencia. Természetesen nem minden nő érzi úgy, hogy a gyermektelen élet a kudarcot jelenti, gondoljunk például Kalkuttai Szent Terézre, aki teljes életet tudott élni és sok „lelki gyermekének” és családoknak volt a segítségére. A társadalmunkban zajló nemek közötti határvonal egyre jobban összemosódik, és arra is lehetőség van, hogy műtéti beavatkozással bárki nemet változtasson. József Attila szavai találónak hatnak korunkban is: „de mi férfiak férfiak maradjunk / és nők a nők — szabadok, kedvesek” (Thomas Mann üdvözlése).

6. Szerelem, párkapcsolat és szexualitás. A férfi életében az érzelem és a szexualitás egymástól függetlenül létezhetnek, a nőnél azonban (az esetek többségében) a kettő együttthatóan lép fel. A férfiak tesztoszteron (testis+szterosz) szintje 10-szer, de akár 20-szor magasabb, mint a nők ösztrogén szintje (a gyermeknevelésnél kevesebb szexualitásra van szükség), ezért a férfiak szexuális igénye lényegesen magasabb (utódnemzés). Müller Péter 2011-ben publikálta az „Ezért kívánja a férfi a nőt” című írását, melyben a szexualitásról mint misztériumról beszél, amelyben a férfi öskialtása a „Nőt akarok!”, a nőé pedig az, hogy „Férfit akarok!”. Számomra nagyon kedves kép Madách Imre Az ember tragédiája művének katartikus fordulata: Ádám bejárva a különböző színtereket, célta-

lannak érzi a létét, ezért öngyilkosságot tervez. Éva azonban egyetlen egy mondattal ezt megakadályozza: „Anyának érzem, oh Ádám, magam”. Ádám már nemcsak önmagáért felelős, hanem a kapcsolatért, a születendő gyermekért is, ezért mondja térdre esve: „Uram, legyőztél”. Van úgy, hogy Isten az „Évák” által változtat meg bennünket és terveinket...

Kedves olvasó! Bizonyára voltak olyan sorok és gondolatok, amelyekről azt mondta, hogy ezek nem jellemzőek sem önre, sem a párjára. Nem is szerettem volna az általánosítás kliséibe süllyedni, hogy „minden férfi” és „minden nő” ilyen vagy amolyan lenne. A cikk azt a célt próbálta szolgálni, hogy jobban megismerjük önmagunkat és a másik nemet, és ezáltal a közöttünk lévő kapcsolat és a bizalom erősödjön. Ne feledjük tehát, hogy „férfi és nő között nem rang- vagy értékülönbség, hanem alkati és rendeltetésbeli különbözőség van”. Krisztusban nincs férfi, sem nő, hanem csak újjáteremtett ember (Gal 3, 28)

A témával kapcsolatosan ajánlott művek: Film: A nő (2014); A férfi, aki szeret (2008); Egy férfi és egy nő (1966). Könyv: Csernus Imre: A nő (2008), A férfi (2009); Ranschburg Jenő: Nő és férfi (1998), Nők és férfiak (2011). Képzőművészet: Louis Icart és Irina Vitalievna Karkabi alkotásai.

Király Lajos,
pasztorálpszichológus

Furcsa időket élünk. Napjainkban a testi egészségünk megőrzése érdekében bárhová is menjünk, maszkot kell viselnünk. Mindez ebben a mostani élet-helyzetben magától értetődő, logikus észérvekkel alátámasztott óvintézkedés. Mindenki tudja, hogy azzal, ha viseli a maszkot, nemcsak a saját javát szolgálja, hanem mások egészségét is óvja. Ha józan eszünkkel gondolkodunk, ez teljesen helyénvalónak tűnik, de ha kicsit mélyebben belegondolunk, akkor van benne valami ijesztő, valami, ami távolságtartásra kényszerít bennünket.

Az utóbbi napokban gyakran vettem észre, hogy hétköznapi jövőmenésim alkalmával csak úgy csendben figyelem az embereket. Láttam, ahogy az utcán nagy ívben kikerülik egymást. Észrevettem, hogy a boltokban az emberek többsége betartja a sárga szalaggal jelzett távolságtartási előírásokat. Rácsodálkoztam arra is, ahogyan a fiatalok többsége — a jól megszokott baráti ölelések helyett — csak úgy, viccesen, „tenyérből” dob egymásnak egy-egy pusztit. A látottak először azt a megnyugtató érzést keltették bennem, hogy magam is biztonságban vagyok, mert a körülöttem élő emberek igenis felelősségtudók. Szinte büszkeséggel töltött el a tudat, hogy a mi kis városunkban emiatt is lettek ilyen jók a vírusfertőzésre vonatkozó statisztikai adatok. A pozitív következtetéseimmel kapcsolatosan azonban most úgy érzem, nem kielégítőek, valahol tudtam, ez csupán a felszín, és ha bátorkodom továbbgondolni, akkor az már kicsit sem marad ennyire megnyugtató. Amíg tehát az egyik szemem „nevetett”, addig a másik „sírt”, akár a szó szoros értelmében is, mert ilyen és ehhez hasonló kérdések áradatára kezdtem el keresgélni a válaszokat, hogy:

Vajon lezárul-e egyszer ez a periódus nyomtalanul, vagy mély hegeket hagy majd az emberek lelkében?

Vajon milyen árat kell majd nekünk,

embereknek fizetnünk ezért a bennünk kialakult bizalmatlanságért és a távolságtartásért?

Vajon beépül-e majd a tudatunkba programként ez a bizalmatlanság?

Vajon egy idő után megszokjuk ezt, és ez lesz majd a normális, talán még az is lehetséges, hogy nem is fogjuk majd igényelni egymás közelségét?

nek majd a felszínre? Nos, erre a kérdésre lassan már én magam is válaszolni tudok, mert olyan kisgyermekes anyukák keresnek meg, akik arra panaszkodnak, hogy gyermekük éjszaka felsír, rémálmukban ott a vírus, a fertőzés, a betegség, amely őket vagy szeretteiket bántja. Vajon mi lesz így az ő kicsi lelkükkel?

Maszkos bizalmatlanság

Testünket most védjük, de vajon a lelkünk egészségét is óvjuk ezekkel a szabályokkal?

Vajon, vajon és ezernyi vajon volt képes ilyenkor ott harsogni „vészcsengőként” a tudatomban. A gondolatokat mi, emberek könnyen el tudjuk „hessegetni”, de a kérdések valódi okától még egyáltalán nem tekinthetünk el. Hiszen nézzük csak meg kicsit a mostani létünk valóságát! Igazából az óvintézkedések betartásának hála, testi szinten tényleg sikerült eddig megőriznünk egészségünket. De lelki téren, azt hiszem, sokkal körültekintőbbnek kellene lennünk. Ott vannak a gyermekeink, akik testileg jól vannak, mert értük bezártuk az iskolákat, de hosszú távon is így marad vajon ez? Mert vitathatatlan tény, hogy a tanórák helyett most tényleg rengeteg „szemetet” gyűjtenek össze és tárolnak a tudatukban a megsokszorozódott internetes órák alatt. És mi van a kisebbekkel? Őrájuk figyelünk? A hírműsorokban a vírusos állapotról óránként beolvasott adatok az ő kis tudatukban vajon hogyan tárolódnak majd el? Meddig maradnak ott, és mikor tör-

Sohasem gondoltam volna, hogy egyszer úgy fogok majd gyermekeket pszichológiailag felmérni, hogy köztük és köztük ott feszül majd egy üvegfal, és arcukat egymás elől maszkokkal takarjuk el. Elképzelni sem tudtam volna, hogy egy ember a „legszen- tebb terébe”, a lelkébe betekintést engedhet ilyen távolságtartó pozícióból. Hála Istennek, pozitív meglepetést mindig tartogat nekünk a sors, így megtapasztalhattam, hogy lélek és lélek

között, ha arra megvan a kellő akarat, nem létezhet semmiféle akadály.

A kialakult helyzetet el kell tehát fogadnunk, de azzal is tisztában kell lennünk, hogy van még gondolkodni valónk. El kell ismernünk, hogy a régi sémák már nem alkalmazhatók, helyettük pedig igenis kell újakat terveznünk, újabb „arany középutakat” kell kiépítenünk.

Az egészségünk csak akkor teljes, ha az nemcsak testi szinten, de lelkileg is ép. Arcunkat takarhatjuk bár maszkkal, amíg még látható a szemünk, hisz addig a lelkünkbe bepillantást engedhetünk, persze csak azoknak, akik ehhez lesznek elég bátrak. Hogy miért is? Erre válaszul szolgáljon egy rövid kis mese, melyből egyetlen dolgot jegyezzünk csupán meg: a távolságtartás, a bizalmatlanság, a testi és lelki egészség mind-mind azon múlik, hogy az, aki a tükörből visszanéz, hogyan viszonyul a világhoz. Már csak az a dolgunk, hogy rájövünk, ki az?

„Egyszer egy tanítvány megkérdezte a Mesterét:

Igaz az, hogy ha a lélek békés és nyugodt, akkor olyan, mint egy kristálytisztavízű tó?

Igaz — válaszolta a Mester.

Az is igaz, hogy ha az emberek a szemünkbe néznek, akkor az olyan, mintha ennek a tónak a tükörbe néznének? — kérdezte újból a tanítvány.

Igaz — válaszolta újból a Mester.

És az is igaz, hogy ha belenéznek ebbe a tükörbe, akkor meglátják a másik ember lelkét? — kérdezte a tanítvány.

Nem — válaszolta erre kicsit elkeseredetten a Mester, aki már-már azt hitte, a tanítványa lassan mindent megértett.

Az emberek ilyenkor nem a mások, hanem a saját maguk lelkét láthatják meg, hiszen a tükörből mindig az önmagunk képmása néz reánk vissza.”

(zen tanmese)

Bálint Katalin,
pszichológus, meseterapeuta

Simon Márton ajánló

Tumblr-ön és egyéb közösségi média felületeken biztos bele-bele futunk egy Simon Marci polaroidba. Talán 14 éves voltam, amikor ezekkel a rövid szövegekkel találkoztam. Annyira felkelte az érdeklődésem a „253. Nekem nem muszáj hazudnod”, „254. De a többieknek igen”, hogy úgy döntöttem, megveszem a kötetet. Oda voltam érte. Miért? Mert rövid. És ütős. Minden életszakaszra jut egy polaroid, ami a szívedben van.

„101. Hívjon fel, aki tudja, mire vágyom.” Na, Marci az, aki tudja mire vágyunk és le is írja. Utána muszáj volt beszereznem a Dalok a magasföldszintről című kötetet és rögtön a megjelenése után a Rókák esküvőjét.

Olyan költő, aki rengeteget olvas és a kezdő írókat, költőket is olvasásra biztatja, ami kiváltképp hasznos tanács. Szerintem ne csak a kezdők olvassanak, hanem mindenki, akinek ideje engedi. Olyan ember nincs, aki nem szeret olvasni, csak olyan, aki nem találta meg a megfelelő könyvet magának.

Karantén idején, insta live-ban ő maga is felolvasott több költőtől is. A videói még mindig elérhetőek, a kedvencem amikor Fodor Ákost és amikor saját verseit olvasta fel. Meleg szívvel ajánlom hallgatásra, reggeli mellett, házi munka mellett, de csak a szimpla kikapcsolódásra is tökéletes.

Olvassátok, hallgassátok, szeressétek.

„426. Hogy legyen mire mondani, hiányzik.”

Kétsoros
Elmesélném, de hogyan
Amikor én téged elmondhatatlanul?

Kétsoros
Mostmár azért nem beszélek,
Mert erre nem tudok mit mondani.

Elhagysz
Megnyugodhat a
lelkem, én nem hagyta
el téged sosem.

Süveg Sandra,
Kölcsey Ferenc Főgimnázium

Miért jó verset írni?

Mikor kicsi voltam, azt hittem, verset írni csak a híres emberek tudnak, mint Petőfi. Egyszer a suliban versíró versenyt hirdettek. A Tani kérésére két versemet beküldtem Hiszti Krisztiról és a 'fáradt' reggeleimről.

Telt s múlt az idő, és végre eljött az eredményhirdetés napja. Pont a költészet napján tudtam meg, hogy a verseimet szeretik és díjazták is az iskolában. Nagyon örültem neki, ezt álmomban sem gondoltam volna.

Elovestam a többiek verseit is. Ők nagyobbak voltak, és olyan dolgokról írtak, amiket nem értettem, mégis tetszett, amit olvastam, mert a szavak különlegesebbek voltak, és azt érezhettem, amit költőik is. Azóta nekem is több versem született. Megoszthatom az olvasóval azt, amikor örülök valaminek, s ettől boldogságom még nagyobb lesz. Azt is elmondhatom, ha mérges vagyok, és az a jó benne, hogy közben a dühöm csillapodik. Ilyenkor szárnyal a fantáziám, s olyan gondolatok pattan-

nak ki a fejből, amiket meg sem mernék csinálni a valóságban, de a versben megtehetem.

Jólesik, mikor nevetnek a verseimen, mikor meghatódnak tőle, vagy megdicsérik. Versírásakor szabadnak érzem magam, és ez örömmel tölt el.

Kis-kamasz lettem

Régen kamasz akartam lenni, ezt rögtön vissza kell vonni!
A kamaszkor olyan nehéz,
Fáradtságból áll az egész.

Állandóan sok dolgom van,
a kistesóm itt liheg a nyakamban.
Ilyenkor nehéz az élet,
annak is örülök, hogy élek.

A vagányságot mellőzni kell,
ha szülő észlelhető közel,
mert ha butasággal lebukunk,
egy büntetés a jutalmunk.

Rokon kérdi: „Lányokkal hogy állsz?”
„Áh, majd később!” —
mondom manapság
Nem akarok még csajozni,
Jobb a haverokkal lógni.

Loga Szilárd,
Református Gimnázium

Anya

Megszültem fiam a haldoklásra,
Neked, te szajha világ!
Ecetes szemembe könnyet kutatva
Száll, száll könnyörgő imám.
Vad lettem, meggyaláztál.
Fiad érted kesereg.
Megszültem volna az ég fiát,
De Antikrisztus érdemed.
Mocsárból csak kígyó jöhet,
Égből fényes csillag.
Fiam testvére öli majd meg
Mire a hold megvirrad.
Nem jön új nap, fényesség,
Homályos lesz az élet,
Éva, Mária, mi lehetnék én
Halál vagy talán az élet?

Bölcsődal

Énekelj a békéről nekem!
Anyám, énekelj a békéről nekem!
Nem láttam még odakint,
nem éreztem idebent,
Énekelj a békéről nekem.

Énekelj a szépségről nekem!
Mutasd meg, hogy mi a szerelem!
Nem tudják, és nem is sejtik,
nem érzik, nem érezhetik,
Énekelj a szerelemről nekem.

Énekelj az álmokról nekem!
Nyisd fel nekem a képzeletem!
Csak alszanak, nem álmodnak,
üres fejjel tántorognak,
Énekelj az álmokról nekem.

Énekelj az Istenről nekem!
Szabadítsd fel az én lelkem!
Nem látják, hát nem érthetik,
a szívük vak önekik,
Énekelj az Istenről nekem.

Énekelj a hazáról nekem!
Mutasd meg, hogy minek születtem!

Nem fontos már nekik semmi,
hagyják maguk eltiporni,
Énekelj a hazáról nekem.

Énekelj az életről nekem!
Nem kell nekem semmi mese, nem!
Tudni, látni, érezni és élni szeretnék,
Tanítsd meg, óh tanítsd meg nekem!

És sírni kezdtem

Csak a bűnösök sírnak,
Én nem sírok érted, világ!
Megvajudtam harcaimnak
Gyötrelemben szült fiát.
Sötét világba fény lettem volna,
Ha hagytok sírni,
De csak a bűnösök sírnak...
Nem mertem megtenni.
S hogy megszerettek, nem bánom,
Ezért, hogy élek se,
De miért most a büntetés a könny?
Az én bűnöm-e?
„Boldogok akik sírnak,
mert megvigasztaltatnak...”
Hát vigasztalj meg, világ!
Mindent visszalopsz,
mi szépet nekem adtak:
Mosolyt, szépet, könnyörgő imát.
Nézd, rám rontott az ördög,
Térdem földre esett,
És mert a szenvedés örök,
Szemem sírni kezdett.

Az eső

Összepakoltam mindenem,
és eljöttem.
A költők ruháját vettem fel:
Bő nadrág, színes ruhák,
én így képelem a művészt.
Akkor hoztam el mindenem
abból a házból:
A fényképezőgépünk,

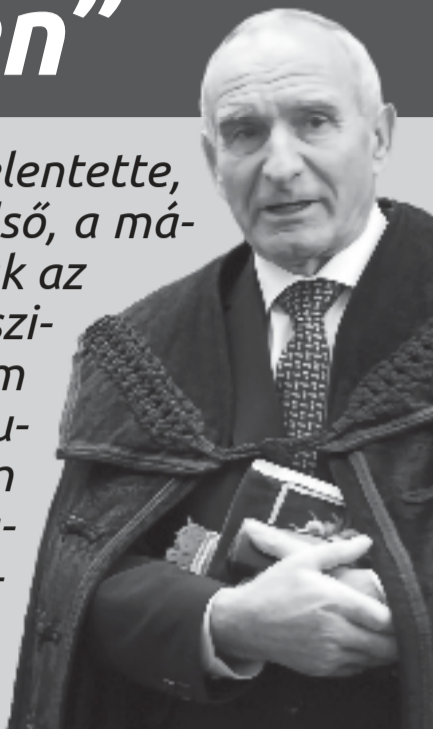
A régies karkötőket,
A legjobb versesköteteket,
A Bibliám,
Egy képet,
És a lelkem.
Gondosan leltárba szedtem, hogy
Egy utcai lámpa fényénél
fagyos kézzel megírjam.
Furcsa emberek jönnek,
Sokan sietnek is.
Művészek? Szélfúttá élettől remegő
Bő gatyások vagytok ti is?
Rájuk nézek mint testvéreimre,
Leköpnék. Nem. Ők nem értik,
mit akarok tőlük.
A legszebb verseket az élet írja,
S hogy miért jöttem el?
Mert nem sikerült megállítani az időt.
Reményvesztett utolsó napok,
Bár várnátok mosollyal az új évet,
De hogy is várhatna valaki jót,
Ha az semmit sem ígér?
Ezért összepakolja az ember,
Egy élet játékszereit,
És elmegy valahová, ahol jobb szívvel...
Várja talán az esőt...

Besenyődi Judit,
Kölcsey Ferenc Főgimnázium

„Egy eszköz voltam az Úristen kezében”

„Az én számomra a lelkipásztori szolgálat azt jelentette, hogy mindig, minden körülmények között az első, a második, a harmadik... feladat a szolgálat. Ezt csak az ember tudja felvállalni, akinél ott van egy szilárd családi háttér. Hála Istennek, én megkaptam a családom támogatását. Ennek meg is van a jutalma. Negyvenegy év után nyugodtan el tudom mondani, hogy: megtettem mindent, amit megtehettem. Egy eszköz voltam az Úristen kezében” — állítja a negyvenegy év lelkipásztori szolgálat után nyugdíjba vonuló Sipos Miklós.

— Honnan indult ez a gazdag élet-pálya?

— 1955-ben születtem Nagykolcson, ahol édesapám lelkipásztor volt ötvenegy évig. Zárójelben jegyzem meg, hogy előtte száz éven keresztül Nagykolcson olyan lelkipásztorok szolgáltak, akiknek nem volt gyerekük. Mi hatan voltunk testvérek ezen a parókián. Nehéz időszak volt, mégis nagyon sok szép emlék maradt a nagykolcsi évekből. Nem számítógép mellett vagy telefonnal a kézben töltöttük az időt, hanem játszottunk és végeztünk hasznos dolgokat. A parókia udvarán összegyűlt a falu apraja-nagyja és együtt töltöttük az időt.

Abban az időben Nagykolcson magyar tagozaton I-IV. osztály működött az iskolában. Szamoskóródról járt át a Bencze-házaspár, a tanító nénitől tanultam meg az alapokat. Ötödik osztálytól Kiskolcsra jártunk — nem iskolabuszsal, hanem gyalog —, erről is sokat lehetne mesélni, milyen volt a nagy hóban menni a mezőn, hogy rövidebb legyen az út. Kilencedik osztályba a Mihai Eminescu Líceumba felvételiztem sikeresen (akkor ott működött a magyar tagozat), tizedik osztályba, 1971-ben, már átmentünk az Állami Magyar Gimnáziumba (a mai Kölcsey). Érettségi után sikeresen felvételiztem a teológiára.

— Mikor született az elhatározás, hogy a lelkészi pályát választja?

— Gyerekként — nem emlékszem, hány éves lehettem — egyszer az istentiszteleten apám az igehirdetésben Jézus egy példázatáról beszélt, mely arról szól, hogy Isten összegyűjti a világot összes népét, hogy szétválassza a jókat a rosszakról. Ott elhangzott, hogy: „...amikor nem tettétek meg ezeket eggyel a legkisebbek közül, velem nem tettétek meg”. Ez megmaradt bennem, úgy értelmezve, hogy ha azt akarom, hogy az Úr jutalma legyen az enyém és ne az ítélete, akkor másokkal jól kell cselekedni. Valahol ez a gondolat végigkísérte az életemet. Ez nem más, mint a másoknak és a másokért való élés. Ez nem egy ember elhatározása. Nem úgy történik, hogy elhatározom, hogy ilyen leszek.

— Mi történt a teológia után?

— A teológia elvégzése után a Szatmár-Németi Református Egyházközségbe kerültem segédlelkésznek 1979-

ben. Principálisom dr. Fábián György volt, aki egy kiváló igehirdetőként volt számon tartva, sokat lehetett tőle tanulni. Minden alkalommal ott voltam az istentiszteleten, még a gyászistentiszteleteken is. Sajnos nem sokáig adott meg, hogy egy ilyen nagy tudású ember mellett szívjam magamba mindazt, amire később majd szükség lett volna, mert a következő évben egy autóbaleset következtében életét vesztette. Ez eléggé nehéz periódusa volt az életemnek, mert hirtelen egyik percről a másikra egy szűk év tapasztalattal a hátam mögött maradtam egyedül egy nagy gyülekezetben karácsony nagyhétén. Legtöbbször reggel elmentem a lelkészi hivatalba és este kerültem haza. A gyülekezetet megpróbálta elérni az akkori püspöknél, hogy maradjak az egyházközségben végleges lelkésznek, több ezer aláírást gyűjtöttek, küldöttség ment a püspökségre, eredménytelenül.

— Hova vezetett az út a továbbiakban?

— Kihelyeztek Hiripre, ahol egy nagyon kicsi, de nagyon lelkes gyülekezet várt. Ott sok volt a teendő. Felújítottuk a parókiát, a faluban ott volt az első vízvezeték és fürdőszoba stb. Hiripen akkor délutános gyülekezet volt, délelőtt kevesebben voltak, többnyire férfiak, délután többen, többnyire nők. Hiripen láttam először azt, hogy a perselezés a templomba való bevonuláskor történt. Abban az időben nem közlekedett autóbussz Hiripre. Ha lelkész értekezlet volt, vagy valami miatt be kellett menni a városba, akkor tizenkét kilométert sétáltam. A családnak is nagyon nehéz volt. A bevásárlás úgy történt, hogy a feleségem szülei Szatmárnémetiben laktak, hétvégén elhozták a szükséges élelmiszereket. A feleségem tanított a hiripi iskolába. A lányunk odanőtt, ahogy kezdte az első osztályt. Hiripen már nem indult magyar első osztály, beírtuk a szatmárnémeti 5-ös Számú Általános Iskolába. Másnap a feleségemet behívták a tanfelügyelőségre és kirúgták az állásából azzal a magyarázattal, hogy milyen példát mutat ő, hogy behozza a gyerekét városi iskolába, amikor a faluban van iskola.

— A Hiripen eltöltött évek után egy új lehetőség adódott, mondhatnánk azt is, hogy egy ígéretesebb lehetőség.

— 1988 őszén megkerestek a szamoskrassóiak, hogy meghívjanak a megüresedett lelkészi állás betöltésére. Ismerve a körülményeket és az ott élő embereket, igent mondtam. Azt is figyelembe vettem, hogy Szamoskrassón akkor egy erős és népes gyülekezet volt, lehetőségem volt megtelt templomban hirdetni az igét. Ott volt autóbuszjárat, I-VIII. osztályos iskola stb. Volt egy nagyon érdekes momentum. Akkor úgy működött az egyház, hogy negyedévenként jött a püspök Nagyváradról lelkészértekezletre. Itt csatlakozott hozzá a vallásügyi államtitkárság megyei képviselője, ők elnököltek a lelkészértekezleten. Azok, akik előzőleg feliratkoztak az esperesnél és az jóváhagyta, kihallgatáson vehettek részt a püspöknél. Egy bogdándi küldöttség is érkezett, akik kérték, hogy töltssem be Bogdándon a lelkészi állást. A szamoskrassóiak korábban jutottak be a püspökhöz, az jóváhagyta, hogy menjek Szamoskrassóra. Én választhattam, de Szamoskrassót választottam. Ezzel egy teljesen új fejezet indult el az életünkben. 1989-ben jött a változás, ami lehetőséget biztosított egy újszerű építkezésre. Megalakult az énekkar (férfi-, női-, vegyes kar, ifjúsági énekkar), beindultak a bibliórak stb. Szamoskrassón sikerült a megyében elsőként visszaigényelni a volt egyházi iskolát, amelyben idősek klubját és idősek napközi otthonát hozták létre. Megújult a templom, felépült a ravatalozó. A Bem-megemlékezéseken nagyon sok rendezvényt szerveztünk, ezekre neves személyiségek jöttek el, többen külföldről is. Tizennégy évet töltöttünk Szamoskrassón egy olyan közösségben, amellyel hegyeket lehetett megmozgatni.

— Miért hagyták ott Szamoskrassót?

— 2005-ben meghívást kaptam a Szatmár-Németi Református Egyházközségbe. Egy nagy dilemma előzte meg a döntést, ugyanis a családból senki nem akart elmenni Szamoskrassóról. Végül meggyőztem őket, hogy akkor minden szép és jó volt, de látható, hogy a falu lakossága rohamosan kezd elöregedni, nem kellene megvárni és megélni azt a leépülést, ami elkerülhetetlen.

2005. május 1-től kerültünk a Németi, júliusban elvesztettük a húszéves fiunkat. Ez a tragikus esemény a lel-

künkre borított egy sötét fátylat, de ezzel kell tovább élnünk, úgyhogy ez maradjon a mi magánügyünk, a gyülekezet ne érezzen belőle semmit. A Németi-templomhoz tartozó gyülekezet egy konzervatív, a templomhoz ragaszkodó emberek közössége, öröm szolgálni ott, ahol érződik, hogy az Isten igéje utáni vágy hozza az embereket a templomba. Igyekeztem abban a szeltemben tevékenykedni, amit Szamoskrassón elkezdtem. Nem csak egyházi vonalon haladtunk előre, hanem kulturális téren is, a gyülekezeti terem ilyen szempontból ki volt használva. Az idő gyorsan száll, tizenöt év múlva újabb lépést kell tennem, hiszen eljött a visszavonulás ideje.

— A lelkipásztori munka mellett hosszú ideig az esperesi és sok más teendőt is ellátott. Ezek a teendők nagyon sok időt és energiát igényeltek. Mi adta ezt az erőt?

— Az esperesség egy külön történet, ami hozzájárul ahhoz, hogy az ember érezze a terhet az időnek. Esperesként egymás után három ciklust töltöttem ki, nem igazán könnyű helyzetben. Kezdjük azzal, hogy úgy lettem esperes, hogy nem volt egyházmegyém. Megtörtént a kerületi határozat, hogy megalakul a Szatmári Református Egyházmege, megszabták annak a határait, és elrendelték a választásokat. Esperes voltam, de nem volt egyházmegye, azt az esperes kellett megszervezz. Később elkezdődött az egyházi földek és ingatlanok visszaigénylése, ami egy borzalmas procedúrával járt. Majd hasonló feladatokkal járt az épületek visszaigénylése. Ahogy változtak a törvények, mindent újra kellett kezdeni. Közben megválasztottak az esperesi kollégium elnökévé, ami újabb feladatokat jelentett. Felsorolni sem tudnám már, hogy milyen feladataim voltak még.

— Az egyházi törvények megengednék, hogy még maradjon, miért nem akar tovább maradni?

— Ennek az egyik alapvető oka, hogy amikor esperesként a zsinati állandó tanácsban, a kánonjogi bizottságban tevékenykedtem, az egyik élharcosa voltam annak, hogy hetven évről szállítsuk le a nyugdíjkorhatárt hatvanöt évre. Ez egy olyan periódus volt, amikor a fiatal lelkipásztorokat nem lehetett kihelyezni, mert az idős lelkipásztorok nem mentek nyugdíjba. A másik ok egy tapasztalat. Aki folyamatosan benne él és ég a szolgálat tűzében, az hatvanöt éves korában megérdemli azt, hogy csend és nyugalom következzen az életében. Egy fiatalabb, ambiciózusabb lelkipásztor új lendületet hoz a gyülekezetbe, ami jó irányba viszi azt.

— Ön szerint mit jelent a lelkipásztori munka?

— Hogy mit jelent lelkipásztornak lenni, azt mindenki saját maga kell megfogalmazza. Az én számomra a lelkipásztori szolgálat azt jelentette, hogy mindig, minden körülmények között az első, a második, a harmadik... feladat a szolgálat. Ezt csak az ember tudja felvállalni, akinél ott van egy szilárd családi háttér. Hála Istennek, én megkaptam a családom támogatását. Ennek megvan a jutalma. Negyvenegy év után nyugodtan el tudom mondani, hogy: megtettem mindent, amit megtehettem. Egy eszköz voltam az Úristen kezében. Rajtam csak annyi múlt, hogy próbáljak meg engedelmes eszköz lenni. Úgy érzem, hogy az Úristen ennyit akart elvégezni rajtam keresztül és általam.

Díszvázák, urnák

Urna vagy díszváza — kérdezte az egyik ismerősöm, mert szerinte nem mindegy. Ő is valószínűleg azt gondolta, amit sokan, hogy az urna minden esetben hamvveder, pedig a valóságban sokkal több mindent jelent, többek között lehet pénzgyűjtő persely, szavatgyűjtő edény, építészeti díszítőelem is. A díszvázának is több funkciója, szerepköre van, bár a neve után valamennyi közül a legfontosabb a díszítés. Nem vagyok nyelvész, csak sejtem, hogy ez a két fogalom nagyon közel áll egymáshoz — hiszen mindkét esetben vázaszerű edényről van szó — emiatt sokan érthető módon keverik őket.

A várost járva Szatmárnémeti épületein számtalan helyen láthatunk urnákat, díszvázákat, illetve ezekre emlékeztető formájú épületdíszeket. Kultúránkban nagyon régi a történetük, az első urnatemetők jó 3000 éve jelentek meg Közép-Európában, innen terjedtek el az egész kontinensen. Már az ókori görögök és a rómaiak is gazdag formai változatossággal, előszeretettel alkalmazták. Innen vették kölcsön a különböző stílusirányzatok, és használták sok esetben mint díszítőmotívumot a román stílusú, reneszánsz, barokk homlokzatokon. Szatmári műemlékeken is sokszor, változatos formákban jelentkeznek, mivel a városban nincs reneszánsz vagy román stílusú ház, bérpalota, urnákra, díszvázákra utaló formákat elsősorban az eklektikus épületeken fedezhetünk fel.

Ilyen az a vázaformájú, tömör geometrikus formákból álló csúcscsúsz is, amely a közelmúltban felújított Tabajdi-ház tetőszerkezete központi részének az ékessége, a környék galambjainak kedvenc gyülekezőhelye.

Barokkos formavilágú, füzérdíszes, fedeles urnát fedezhetünk fel a Németi református templom homlokzatán, de a mostanában felújított régi székesegyházi plébániaépületen is láthatóak ilyen díszek, egészen pontosan a két oldalon három-három darab. Ezek felülete kör, illetve farkasfog motívumokkal díszített.

A szatmári Iparos Otthon épületének homlokzatán, az évszám felett, nagyon érdekes, összetett formavilágú, vázaformájú csúcscsúsz állt, ezt a közelmúltban zajló felújítás alkalmával leszedték és a mai napig nem került vissza eredeti helyére. Annyit tudok róla, hogy nagyon nehéz volt eltávolítani, lehet, hogy a felújítás körül is gondok voltak, ennek ellenére jó lenne, ha visszakapnánk.

Különösen változatosak, gazdag díszítésűek a fémből készült díszvázák, amelyek a szatmári vasművesség kiváló mestereit dicsérik. Ilyeneket

fedezhetünk fel a Kazinczy/Ştefan cel Mare utcában található Guttman házon, bérpalotán, amelyen nemcsak a díszvázák, hanem az egész, több, mint 120 éves épület sürgős felújításra szorul.

Nagyon szép vázára emlékeztető fémből készült díszeket fedezhetünk fel a Kossuth-kert melletti Princz-villán az Attila utcában, valamint egy Hunyadi/Corvinilor utca elején álló házon, a Vasúti Internátus épületének a közelében. Ezek már lényegesen jobb állapotban vannak, az épületekkel együtt lettek felújítva.

Hasonló urnaszerű díszeket láthatunk a Vasúti Internátus (Árpád/V. Lucaci utca) főbejárata feletti erkélyen valamint a Kazinczy/Ştefan cel Mare utca elején álló Astoria szálló homlokzatán.

A Láncoz-templom tornyát az épülettömbbel összekötő íven álló dísz a Németi templommal ellentétben már nem urna, vagy váza, hanem talpazaton álló piramisforma. Mivel mindkét épületet ugyanaz a Preinlich Zsigmond tervezte 1800 körül, feltételezem, hogy eredetileg itt is hasonló vázaforma állt, amit nagy valószínűséggel az 1944-es bombatalálatok utáni felújítások alkalmával helyettesítettek.

Hasonló díszekkel találkozhatunk még a Hermann/Caişilor utcában, a Bercsényi/Coşbuc utcán, az Eötvös/A. I. Cuza utcában, a Zsidókorzón és nagy valószínűséggel még több, általam kevésbé ismert helyen. Sokan hihetik, hogy egy tősgyökeres szatmárinak 70-80 év alatt lehetősége van arra, hogy alaposan, átfogóan, részleteiben is megismerje a várost, többek között az én példám is bizonyíték arra, hogy ehhez ennyi idő kevés.

Nagy, nyitott kehelyre emlékeztető díszes edények, virágtartók találhatóak néhány szatmári parkban az Árpád utcában, illetve a régi szatmári központban is láthat hasonlókat az, aki arra jár. Ezek már nem vázák, urnák, de úgy érzem közvetve ide tartoznak.

Muhi Sándor

A Kossuth-kert melletti Princz-ház vázaformája fémből készült

Díszvázák egy Hunyadi utcai ház homlokzatán

Ez a vázára emlékeztető forma volt az Iparos Otthon homlokzatán

Díszváza a Németi református templomon

A régi plébániaépület díszjei

A Tabajdi-ház csúcscsúsz

kulturális, társadalmi, közéleti folyóirat

Szamos

Kulturális, társadalmi, közéleti folyóirat

Kiadja a Szatmár Megyei Hagyományörző Forrásközpont,

a Szatmár Megyei Tanács támogatásával. ISSN 1223-8198

Készült a kolozsvári Garamond nyomdában.

Főszerkesztő: Elek György. Olvasószerkesztő: Veres István.

Marketing: Békéssy Erzsébet. Grafika: Varga-Telegdy Evelyn.

Számítógépes tördelés: Nastor Erika.

E-mail: elekgyorgy2019@gmail.com